

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Matyáš Nespala

**Role trestního práva při postihování šířitelů
záměrně nepravdivých sdělení**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Katedra: Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 07. 11. 2024

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval/a samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 105435 znaků včetně mezer.

Matyáš Nespala

V Praze dne 7. listopadu 2024

Poděkování

Rád bych poděkoval panu profesoru Jiřímu Jelínkovi za trpělivé vedení, odborné rady, a především za drahocenný čas věnovaný společným konzultacím. Upřímné poděkování náleží i mé rodině za emocionální a materiální podporu během celého studia.

Obsah

1. Úvod.....	1
1.1. Důvody volby tématu a jeho zpracování	2
2. Pojem záměrně nepravdivé sdělení	3
2.1. Vymezení cizojazyčných pojmů.....	3
2.1.1. Dezinformace.....	3
2.1.2. Misinformace.....	6
2.1.3. Hoax	7
2.1.4. Fake news	7
2.1.5. Dílčí závěry.....	8
2.2. Trestněprávní formy záměrně nepravdivých sdělení.....	9
2.2.1. Poplašná zpráva (nebo jiná nepravdivá zpráva)	10
2.2.2. Pomluva.....	11
2.2.3. Popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia	14
2.3. Shrnutí.....	18
3. Historický vývoj trestného činu šíření poplašné zprávy	19
3.1. Zákon č. 117/1852 ř.z., trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích....	19
3.2. Zákon č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky	20
3.3. Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky	22
3.4. Trestní zákon 1950 (zákon č. 86/1950 Sb.)	24
3.5. Trestní zákon 1961 (zákon č. 140/1961)	26
3.5.1. Novely trestního zákona 1961 po roce 1989	27
3.6. Trestní zákoník 2009	27
3.7. Shrnutí historického vývoje	28
4. Analýza postihovaného jednání a současné aplikační praxe.....	30
4.1. Bombová poplašná zpráva	30
4.2. Poplašné zprávy hrozící jiným než bombovým útokem.....	32
4.3. Výhrůžné poplašné zprávy.....	33
4.4. „Dezinformační“ poplašné zprávy	35
4.4.1. Správce dezinformačního webu	36
4.4.2. Ladislav Vrábek a jaderný útok na Českou republiku.....	37
4.4.3. Živá vysílání Jany Peterkové.....	39
4.5. Shrnutí a návrhy de lege ferenda	41
Závěr.....	43
Seznam použitých zdrojů.....	44
Seznam příloh.....	49
Příloha č. 1: četnost výrazu „disinformation“	49

Příloha č. 2: četnost výrazu „fake news“	50
Příloha č. 3: četnost výrazu „hoax“	51
Příloha č. 4: § 18 zákona č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky	52
Příloha č. 5: § 32 zákona č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky..	53
Příloha č. 6: § 127 a § 128 trestního zákona č. 86/1950, v původním znění.....	54
Příloha č. 7: § 127 a § 127a trestního zákona č. 86/1950 Sb., v novelizovaném znění..	55
Příloha č. 8: § 199 a § 200 trestního zákona z roku 1961.....	56
Abstrakt	57
Abstract.....	58

1. Úvod

Překládaná práce si klade za úkol komplexně pojednat o roli českého trestního práva při postihu verbálních trestných činů obsahujících znak nepravdivosti sdělované informace. Na úrovni mezilidských vztahů jsou lež a jiné formy uvádění druhého v omyl v obecné rovině zavrženíhodným jednáním napříč všemi kulturami a rozličnými morálními a etickými řády.

České trestní právo kriminalizuje řadu jednání, v jejichž rámci pachatel uvede nepravdu, a tím spáchá trestný čin. V této souvislosti autor předesílá, že předložený text se zaměřuje především na záměrně nepravdivá sdělení vážně znepokojující ostatní osoby nebo přímo ohrožující život, zdraví a jiné hodnoty chráněné trestním zákonem a pojem dále rozvíjí v úvodních kapitolách. Trestným činům hospodářského, majetkového nebo defamačního charakteru zahrnujícím prvek nepravdivosti se tato práce věnuje jen okrajově.

Ve světle nedávných trestních procesů s tzv. českými dezinformátory¹ se nabízí diskuze o limitech zásahů trestního práva do informačního prostředí, účincích uložených trestů na odsouzené pachatele nebo o tenké hranici s ústavně zaručenou svobodou projevu a práva na informace. Neuvážené uplatňování trestní odpovědnosti by v této oblasti mělo nepříznivé důsledky na společenský život, zejména na veřejnou diskusi a subjektivní pocit svobody občanů. V této souvislosti lze po trestním právu obecně požadovat zdrženlivý přístup.

Přesto je lež na území České republiky za určitých okolností kriminalizována již po několik staletí. Dnes orgány činné v trestním řízení aplikují na videa sdílená na sociálních sítích skutkové podstaty nezměněné od 60. let 20. století, tedy z doby komunistického režimu. Tato skutečnost vyvolává otázku, zda jsou tyto historicky formulované trestní normy a beze změn převzaté do trestního zákoníku z roku 2009 stále adekvátní v současném digitálním prostředí.

Stěžejním bodem práce je popis tohoto společensky škodlivého jevu a analýza současné aplikační praxe na podkladě řady recentních rozhodnutí trestních soudů.

¹ ŠPIČKOVÁ, P., Za výroky o jaderném útoku musí aktivista zaplatit deset tisíc korun. Podmíněný trest soud zrušil [online], STRNADOVÁ, M. (ČTK), Vycházel jsem z ověřených zdrojů, tvrdí Zítko. Dohodu o vině a trestu odmítl [online], Seznam Zprávy (ČTK), Soud potvrdil Peterkové podmínku, její příznivci vylomili u soudu dveře [online]

1.1. Důvody volby tématu a jeho zpracování

Společnost za posledních třicet let prošla díky masivnímu rozšíření internetu dynamickým vývojem. Informace se šíří napříč městy, státy i kontinenty takřka rychlostí světla² a spolu s prudkým rozvojem dalších informačních technologií je běžný člověk vystaven každodenně mnohonásobně většímu objemu zpráv a dat. Tento stav klade zvýšené nároky na selekci podstatných a nepodstatných sdělení a zejména na rozlišování *nepravdivých* zpráv od těch pravdivých. Informační zahlcení otevírá možnost jej dále využít a relativizovat dosud široce přijímaná fakta různého charakteru. V této souvislosti se úmyslně nepravdivá sdělení dostávají do pozornosti trestního práva, neboť jejich šíření může mít jak morální, tak i právní následky.

Uvádění jiného v omyl nejen že okrádá zmýleného o pravé poznání, nepravdivá sdělení mohou vést k újmě na majetku, důstojnosti, zdraví i životech lidí, tedy k poruše zájmů chráněných trestním zákoníkem. V neposlední řadě je třeba mít na paměti, že informační prostředí je též polem hybridní války, jejímž cílem je vyvolat nedůvěru občanů ve společnost, ve stát a mezinárodní instituce, a to jako jeden z typů vlivového a informačního působení cizích států.³

S ohledem na výše uvedená rizika je zřejmé, že v případech přímo ohrožujících životy, zdraví ostatních nebo veřejný pořádek existuje legitimní zájem společnosti na ochraně před šířiteli nejzávažnějších záměrně nepravdivých sdělení. Tento zájem reflektuje trestní právo ve své dominantní ochranné funkci.⁴

Trestní právo má dvě možnosti. Může jednak prostřednictvím orgánů činných v trestním řízení sledovat rizikové projevy a ty nejnebezpečnější důsledně subsumovat pod skutkové podstaty dosavadních trestných činů. Krajiní alternativou je pak cestou legislativního procesu zavést nové trestné činy reagující na digitální informační prostředí a rychlost současné doby. Skutková podstata takového trestného činu by musela srozumitelně vymezit hranice mezi výkonem ústavně zaručené svobody projevu a jednáním, které již zakládá trestní odpovědnost šířitele daného nepravdivého sdělení.

² Pozn.: optické kabely přenášejí data prostřednictvím světelných impulsů

³ Příspěvek gen. Michala Koudelky z konference „Dezinformace a hybridní působení, reakce státních a veřejných institucí“ na půdě PS ČR ze dne 25. září 2023, online dostupné na <https://videoarchiv.psp.cz/playa.php?cast=3472>, čas. 11:13:00

⁴ JELÍNEK, J., Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 8. aktualizované vydání, s. 31

Právě volba mezi proaktivním přístupem a setrváním ve *statusu quo* je hlavním důvodem výběru takto společensky citlivého tématu, jež je předmětem diskusí nejen odborné veřejnosti.⁵ Trestní právo nicméně musí, zejména v dobových a společenských sporech, zůstat neutrální.⁶

2. Pojem záměrně nepravdivé sdělení

Předně je třeba vysvětlit výše opakovaný pojem *záměrně nepravdivá sdělení*. Autor zvolil zastřešující obecný výraz s úmyslem vyhnout se v názvu různě užívaným a významem se překrývajícím pojmům *dezinformace*, *fake news* či *hoax*. Ty totiž stávající právní úprava přímo nezmiňuje. Přesto je nezbytné se jimi krátce zabývat, protože jejich frekvence v rámci veřejného diskurzu neustále narůstá navzdory tomu, že není jednoznačná shoda ohledně jejich přesného významu.⁷

Níže se autor pokouší o vymezení cizojazyčných pojmů označujících určité formy záměrně nepravdivých sdělení. Pochopení jejich významu umožní provést srovnání se zněním norem trestního práva, které je do jisté míry reflektují.

2.1. Vymezení cizojazyčných pojmů

2.1.1. Dezinformace

Nejbližše se *záměrně nepravdivému sdělení* svým významem blíží termín *dezinformace*. Na úrovni Evropské unie se pojmem setkáme ve sdělení Evropské komise „Akční plán proti dezinformacím“ z roku 2018. Tento doporučující dokument nelegislativní povahy adresovaný mj. Evropskému parlamentu a Evropské radě za dezinformaci považuje „*prokazatelně falešnou nebo zavádějící informaci, která vzniká, prezentuje se a šíří za účelem ekonomického prospěchu nebo úmyslného podvádění veřejnosti a může působit veřejnou újmu*“⁸.

Ministerstvo vnitra České republiky dezinformaci na svých webových stránkách vymezuje jako „*šíření záměrně nepravdivých informací, obzvláště pak státními aktéry*

⁵ JANUŠ, J., Za fake news by mohly hrozit pokuty. S trestním postihem ale opatrně, varují advokáti. Info.cz [online]

⁶ JELÍNEK, J., Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 8. aktualizované vydání, s. 25

⁷ Srov. přílohy č. 1-3

⁸ Sdělení komise Evropskému parlamentu, Evropské radě, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů č. 52018JC0036 ze dne 5. prosince 2018, Akční plán proti dezinformacím [online]

nebo jejich odnožemi vůči cizímu státu nebo vůči médiím, s cílem ovlivnit rozhodování nebo názory těch, kteří je přijímají“.⁹ Tato definice přejímá slovníkové vymezení anglického termínu „disinformation“ z Oxford English Dictionary.¹⁰

Konkretizace původce záměrně nepravdivých informací a jeho cíle napovídá, že pojem historicky úzce souvisí s ovlivňováním informačního prostředí za účelem prosazení zájmů, které přesahují jednotlivce. Toto tvrzení je podporuje též fakt, že před 60 lety¹¹ působil v rámci Ministerstva vnitra ČSSR 8. odbor I. správy MV realizující tzv. aktivní opatření, které vnitřní předpisy Ministerstva vnitra definovaly jako *přísně tajná opatření rozvědky směřující ve svém konečném účinku k podpoře zahraniční politiky a bezpečnosti světové socialistické soustavy nebo ke splnění určitého operativního záměru*¹². Dochovaný je též rozkaz tehdejšího ministra vnitra Lubomíra Štrougala ze dne 22. listopadu 1962, č. 37/1962 o zřízení oddělení desinformace na I. správě MV a jeho úkoly.¹³ Jedním z cílů oddělení bylo *dávat nepříteli klamné informace o našich politických, ekonomických a vojenských opatření a v souladu s nimi provádět kontrarozvědná opatření*.¹⁴

V obdobném smyslu o dezinformacích hovoří kniha Dezinformace od bývalého generála tajné policie Rumunské socialistické republiky Iona Mihaie Pacepa a právního historika RONALDA J. RYCHLAKA, když je považuje za „*nástroj tajné služby, jehož účelem je lži vlády na západě prezentovat tak, aby nevypadala jako vládní*“¹⁵.

Omezovat termín dezinformace pouze na vlivové operace tajných služeb však není vhodné. Takové zúžení pojmu by vytvořilo terminologickou mezeru pro záměrně nepravdivá sdělení šířená osobami jednajícími z vlastní iniciativy. Je též nutné odmítnout jeho redukci na činnost konkrétních zpravodajských orgánů. Dezinformace mohou být šířeny kýmkoli. Příléhavějším slovním spojením je v případě organizovaně šířených dezinformací *dezinformační kampaň* z evropského nařízení Digital Services Act¹⁶, kde se v tomto významu užívá.

⁹ Ministerstvo vnitra ČR – Centrum proti hybridním hrozbám. Definice dezinformací a propagandy [online]

¹⁰ Oxford English Dictionary, Disinformation, N., Oxford University Press, July 2023 [online]

¹¹ Pozn.: mezi lety 1964-1968, později agendu vykonával 36. odbor aktivních a vlivových opatření (1974-1989). Zdroj: iBadatelna.cz Odbor I. správy. [online]

¹² Směrnice o agenturně operativní práci v zahraničí, č. j. A/1-00211/010-64, článek 77 [online]

¹³ Rozkaz MV č. 37/1962, Zřízení oddělení desinformace na I. správě MV a jeho úkoly. Dostupné v Archivu bezpečnostních složek, signatura: A 6/4 i.j. 870 [online]

¹⁴ tamtéž

¹⁵ PACEPA, I. M., RYCHLAK, R. J., Dezinformace: Tajná strategie, jak zničit Západ. Přel. Vladimír Fuksa. 1. vydání. Brno, BizBooks. 2016, s. 51

¹⁶ Nařízení Evropského parlamentu a Rady EU č. 2022/2065 ze dne 19. října 2022 o jednotném trhu digitálních služeb a o změně směrnice č. 2000/31/ES. Nařízení o digitálních službách [online]

V české odborné právní literatuře se o pojmové vymezení dezinformace pokusil Šámal. V článku věnovaném možnostem právní regulace *fake news* dezinformaci pojal jako „*úmyslně lživé, klamavé či falešné informace předávané s cílem ovlivnit úsudek jednotlivce, skupiny osob či společnosti.*“¹⁷

Ačkoliv je výše uvedená definice v porovnání s jinými stručnější a věcnější, *cíl ovlivnit úsudek jiných* je v trestněprávním kontextu nutné vnímat jako znak přímého úmyslu.¹⁸ Lze si ovšem představit novináře, který zveřejní senzační, ale nepodloženou informaci, protože ví, že taková zpráva přiláká pozornost. Sice si je vědom nespolehlivosti jeho informačního zdroje a možného oklamání veřejnosti, ale i tak zprávu zveřejní, přičemž sleduje cíl se obohatit skrze příjmy z reklamy na jeho webových stránkách a s nepravdivostí šířené zprávy je pro takový případ smířen.

Specifické výjimky tvoří případy humoru či parodie, jejichž účelem není příjemce nepravdivým sdělením oklamat. Zatímco humor může zahrnovat různé formy zábavy, jako je ironie, přehánění nebo slovní hříčky, parodie se zaměřuje na napodobování či zesměšňování konkrétních objektů nebo jevů. Důležité je, že parodie nemusí být vždy humorná, často může mít i kritický nebo reflexivní charakter, současně humor nemusí být nutně parodický. Oba druhy výjimek však sdílejí společný znak – nepravda je z podstaty věci lehce odhalitelná, a tedy příjemce nemá být uveden v omyl. Záměrem není klamat, ale pobavit nebo vyvolat zamyšlení nad určitým jevem.

Za to adjektiva jako „zavádějící“ nebo „klamavé“ vyjadřují jistou neúplnost sdělované informace, která adresáta nutí vytvořit si názor bez některé podstatné, šířitelem zamlčené okolnosti, případně adresáta vede k nesprávnému závěru o věci účelové pořadí prezentovaných informací. Aby bylo možné takový typ sdělení považovat za dezinformaci, je nutný šířitelův úmysl např. část informací nebo jejich skutečný kontext zamlčet, neboť tendenčnost sdělení sama o sobě nemusí být nutně záměrem jeho autora. Následek je ovšem stejný, adresát je uváděn v omyl.

Hlubší otázkou zůstává, zda zavádějící sdělení není ve svém výsledku vlastně nepravdivé. Odpověď závisí na tom, jak kdo chápe ideál pravdy.

S ohledem na výše uvedené argumenty dezinformaci dále chápeme v širším smyslu jako *úmyslně nepravdivou nebo úmyslně zavádějící informaci s výhradou zjevné*

¹⁷ ŠÁMAL, P., BOHÁČEK, L., „Fake news“ jako aktuální právní otázka spojená s globalizací. IN : GERLOCH, A., ŽÁK KRZYŽANKOVÁ, K., ed. Právo v měnícím se světě, s. 561

¹⁸ JELÍNEK, J., Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 8. aktualizované vydání, s. 241

parodie či humoru. Takto široká definice zahrnuje všechny případy vědomě sdělované nepravdy v přímém i nepřímém úmyslu.

Nicméně, rozvoj internetu umožnil šířitelům záměrně nepravdivých sdělení všeho druhu se odpoutat dosavadních médií (tiskoviny, rozhlas, televizní vysílání) a přeorientovat se na internetové informační prostředí, které nabízí nejen minimální vstupní a provozní náklady, ale i značný potenciál pro finanční zisk prostřednictvím darů od příznivců nebo příjmy z reklam. V důsledku toho jsou dezinformace dnes zpravidla spojovány právě s internetovým prostředím. V kontextu užívání pojmu ve veřejném prostoru v posledních letech se zdá být účelné vymezit dezinformace v užším smyslu jako *úmyslně nepravdivou nebo úmyslně zavádějící informaci šířenou po internetu s výhradou zjevné parodie či humoru.*

2.1.2. Misinformace

Rozlišujícím znakem mezi dezinformací a misinformací je subjektivní přesvědčení šířitele o faktické (ne)správnosti svého sdělení.¹⁹ Termín misinformace označuje objektivně nepravdivé sdělení šířené s upřímným přesvědčením o jeho správnosti a bez znalosti skutečností jej vyvracející. Vyjádřeno formou zavinění ve vztahu k nepravdivosti sdělované informace jde nanejvýš o nevědomou nedbalost zahrnující okolnosti, které by měly vést šířitele k obezřetnosti a ověření dále rozšiřované informace, nebo nezaviněné případy, např. pokud osoba průměrného vzdělání dále šíří nepravdivou informaci od renomovaného odborníka. Dalšími příklady může být šíření chybné interpretace statistiky, vědecké studie nebo přeposílání dezinformace, jejíž nepravdivost osoba dále ji šířící nerozpoznala.

V anglických zdrojích se lze setkat s užitím pojmu misinformace ve smyslu obecně nepravdivého sdělení.²⁰ Kořeny tohoto termínu sahají do 16. století, kdy se používal pro označení chyby, omylu nebo jiné nepravdy bez konkretizace příčiny takové odchylky od skutečného stavu.²¹

¹⁹ Ministerstvo vnitra ČR – Centrum proti hybridním hrozbám. Definice dezinformací a propagandy [online]

²⁰ BBC News. French election: Misinformation targets candidates and voting system [online]

²¹ OXFORD ENGLISH DICTIONARY, Misinformation, N., Oxford University Press, July 2023 [online]

Takové pojetí by znemožňovalo výše uvedenou jednoduchou distinkci mezi záměrně a nezáměrně nepravdivou informací. Autor proto volí vlastní definici misinformace jako *nepravdivé informace šířené s přesvědčením o její správnosti bez znalosti skutečností jí vyvracející*.

2.1.3. Hoax

Významem nejširší je patrně pojem *hoax*. Oxford English Dictionary jej definuje jako „*humorné nebo škodolibé klamání, obvykle ve formě smyšlené nebo chybné informace, která je podána takovým způsobem, aby oběť uvěřila v její pravost*“²². (překlad autora)²³. Uznávaný americký slovník Merriam-Webster humornost nebo škodolibost vůbec nezmiňuje a pojímá hoax ve smyslu činu obecně zaměřeného na oklamání nebo podvedení, případně jako označení něčeho založeného na smyšlené informaci (např. Lochneská příšera nebo Yetti).²⁴ Cambridge Dictionary jej považuje za „*plán někoho oklamat, například falešným ohlášením neexistující bomby nebo jiný klamný trik*“²⁵ (překlad autora)²⁶.

Německý slovník Duden hoax spojuje přímo s falešnou zprávou šířenou po sociálních sítích nebo prostřednictvím e-mailu.²⁷ Francouzský slovník Le Robert hoax definuje též jako nepravdivou, zastaralou nebo neověřitelnou informaci šířenou po internetu a radí používat francouzský výraz *canular*.²⁸

Hoax tedy může zahrnovat parodický novinový článek zveřejněný 1. dubna nebo jiné druhy fake news, legendu o nadpřirozené bytosti anebo nepřesně též dezinformace. Pojem nemá jednoznačně přijímaný význam a pro účely právní vědy i praxe je nevhodný.

2.1.4. Fake news

Ani v případě *fake news* nepanuje shoda o všech definičních znacích pojmu. Článek z roku 2018 z prestižního periodika Science o fake news hovoří ve smyslu „*smyšlených informací, které se svou formou podobají obsahu zpravodajských médií, ale postrádají pro organizovaná média typické redakční procesy a úmysl poskytovat*

²² OXFORD ENGLISH DICTIONARY. Hoax, N. Oxford University Press, July 2023 [online]

²³ Originální znění: „a humorous or mischievous deception, usually taking the form of a fabrication of something fictitious or erroneous, told in such a manner as to impose upon the credulity of the victim“

²⁴ MERRIAM-WEBSTER.COM DICTIONARY, Hoax, n., Merriam-Webster [online]

²⁵ CAMBRIDGE DICTIONARY. Hoax n., Cambridge University [online]

²⁶ Originální znění: „a plan to deceive someone, such as telling the police there is a bomb somewhere when there is not one, or a trick“

²⁷ DUDEN, Hoax, Cornelsen Verlag, 2024 [online]

²⁸ LE ROBERT, Hoax. Dictionnaires Le Robert [online]

*důvěryhodné informace*²⁹ (překlad autora)³⁰. Pod tím si lze představit záměrně nepravdivý novinový článek nebo televizní reportáž, zkratka ucelenou dezinformaci šířenou zpravodajskou formou.

Šámal ve své práci zdůraznil, že některé další definice považují za fake news také objektivně nesprávné zprávy, ve kterých se šířené sdělení odchýlí od skutečného stavu v důsledku chybějících podkladů, nebo dokonce i satiru a parodii.³¹ Pojem fake news považuje za nejasně definovaný s politickým podtextem a nelze s přesností určit, jaké konkrétní formy rozšiřování nepravdivých sdělení zahrnuje.³²

Za bezrozporný lze označit znak zpravodajské formy. V diskuzi o další povaze fake news se nabízí si vypomoci již vymezenými pojmy.

Fake news mohou být účelově nepravdivé nebo zavádějící, čímž naplňují znaky dezinformace. Je-li zpravodajský obsah nepřesný kvůli zanedbané práci redaktora, je možné jej označit za misinformaci. Zbytkovou kategorií jsou parodické fake news.

Fake news jsou tak zvláštní formou nepravdivých sdělení a autor zdůrazňuje, že se nejedná o synonymum ve vztahu k pojmům dezinformace a misinformace.

2.1.5. Dílčí závěry

Po podrobném vymezení jednotlivých cizojazyčných pojmů a zvážení vztahů mezi nimi autor dospěl k obecné definici dezinformace jako *úmyslně nepravdivé nebo úmyslně zavádějící informace s výhradou zjevného humoru či parodie*. Tato široká definice zahrnuje různé druhy záměrně nepravdivých sdělení, přičemž zohledňuje existenci humoru či parodie, které nejsou určeny k oklamání příjemce, ale k pobavení nebo kritice. Právě proto nelze záměrně nepravdivá sdělení paušálně označit za dezinformace, byť je to lákavé.

Rozdělení dezinformací v širším a užším smyslu zohledňuje dnes dominantní způsob jejich šíření a též český jazyk, který obsahuje celou řadu vhodnějších slov označujících úmyslnou nepravdu.

Fake news byly definovány jako specifický druh dezinformací úzce spjatý se zpravodajskou formou. Pojem hoax byl vyloučen pro svou neuchopitelnost a široký

²⁹ LAZER, David M. J. et al. The science of fake news. Science. 9. března 2018, roč. 359, č. 6380, s. 1094. [online]

³⁰ Originální znění: „We define “fake news” to be fabricated information that mimics news media content in form but not in organizational process or intent.“

³¹ ŠÁMAL, P., BOHÁČEK, L., „Fake news“ jako aktuální právní otázka spojená s globalizací. IN : GERLOCH, A., ŽÁK KRZYŽANKOVÁ, K., ed. Právo v měnícím se světě, s. 560

³² tamtéž

význam. Misinformace je vhodný termín pro označení nezáměrně nepravdivého sdělení, čímž se od dezinformace, která zohledňuje vyšší stupeň zavinění ve vztahu k rozporu šířené informace se skutečností.

I přes snahu jej terminologicky vymezit zůstává pojem dezinformací neurčitý a vyžaduje zpřesnění v závislosti na tom, jaké konkrétní případy záměrně nepravdivé informace označuje. V aplikační praxi by vyvstávaly problémy s jeho použitím, proto je nezbytné se zaměřit na konkrétní formy záměrně nepravdivých sdělení, které trestní právo již postihuje.

2.2. Trestněprávní formy záměrně nepravdivých sdělení

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „tr. zák.“) z roku 2009 obsahuje přes 20 trestných činů obsahující ve znaku objektivní stránky jisté formy úmyslného uvedení nepravdivé informace. Vedle těch níže uvedených jde o řadu hospodářských trestných činů v Hlavě VI. trestního zákoníku chránících zájem na řádném vedení účetnictví a ochraně pravdivosti potvrzení o finanční situaci³³, řádném fungování kapitálového trhu³⁴ nebo řádném zahraničním obchodu s vojenským materiálem³⁵. Sdělením důležité nepravdivé informace v úmyslu popsáném v § 311 odst. 1 tr. zák. a za dalších podmínek v ustanovení lze spáchat teroristický útok.

Opomenout nelze rovněž trestný čin padělání a vystavení nepravdivé lékařské zprávy, posudku a nálezu v § 350 tr. zák. nebo trestný čin padělání a napodobení díla výtvarného umění dle § 271 tr. zák. Jednáním s klamavým úmyslem je též trestný čin podvodu podle § 209 tr. zák., v jehož případě je záměrně nepravdivé sdělení prostředkem k majetkovému obohacení pachatele nebo jiné osoby.³⁶

Zvláštní skupinu trestných činů tvoří trestný čin křivého obvinění dle § 345 tr. zák. a trestné činy postihující uvádění nepravdy v trestním řízení.³⁷

Následující podkapitoly shrnují zbylé striktně verbální trestné činy se znakem nepravdivosti komunikačního aktu nebo jeho části.

³³ § 254 a § 259 tr. zák.

³⁴ § 250 tr. zák.

³⁵ § 266 a § 267 tr. zák.

³⁶ To samé platí i pro kazuistické obdoby trestného činu podvodu v § 210-212 tr. zák.

³⁷ § 346, § 347 a § 347a tr. zák.

2.2.1. Poplašná zpráva (nebo jiná nepravdivá zpráva)

Skutkovou podstatu trestného činu šíření poplašné zprávy dle ustanovení § 357 odst. 1 tr. zák. naplní ten, „*kdo úmyslně způsobí nebezpečí vážného znepokojení alespoň části obyvatelstva nějakého místa tím, že rozšiřuje poplašnou zprávu, která je nepravdivá*“³⁸.

Úmysl šířitele poplašné zprávy se vztahuje jak ke znaku nepravdivosti, tak k poplašnému charakteru zprávy. Pachatel ví, že jím šířené sdělení je nepravdivé a je minimálně srozuměn s tím, že je zpráva způsobilá alespoň u části obyvatelstva vyvolat obavy z popisovaných událostí.

Obrana pachatele nemůže spočívat pouze v tvrzení, že jednal ze žertu nebo recese, pokud si byl vědom toho, že šíří záměrně nepravdivé sdělení poplašného charakteru, ledaže by z jeho obsahu šlo učinit důvodný závěr, že takovou reakci u části obyvatelstva nevyvolá, neb jde zjevně o humor a tvrzení se nezakládá na pravdě.³⁹ Klíčovým znakem je objektivní nepravdivost zprávy, tj. že informace je rozporu se skutečným stavem. V trestním řízení musí být skutečný stav zjištěn v rozsahu, který je nezbytný pro rozhodnutí a o rozporu s ním nesmí být důvodné pochybnosti.⁴⁰

Opět se nabízí označit poplašnou zprávu za dezinformaci (způsobilou vyvolat nebezpečí vážného znepokojení alespoň části obyvatel), ale lze tak učinit pouze v úzkém vztahu k trestnému činu v § 357 tr. zák. Jak samotné ustanovení zdůrazňuje, postihuje se jen nepravdivá poplašná zpráva. Zakládá-li se poplašná zpráva na pravdě, je naopak užitečná, i když způsobí znepokojení.⁴¹

Ustanovení § 357 dále v druhém odstavci zavádí trestní postih za jinou nepravdivou zprávu. O tu se jedná v případě, kdy pachatel zprávu způsobilou vyvolat opatření vedoucí k nebezpečí vážného znepokojení alespoň části obyvatelstva anebo bezdůvodnou záchrannou akci integrovaného záchranného systému sdělí zpravidla orgánu Policie České republiky nebo jinému v zákoně uvedenému subjektu.⁴²

Poplašnou povahu nemá samotná záměrně nepravdivá zpráva, nýbrž pouze opatření, které je zpráva schopna podle svého obsahu vyvolat, je-li jakkoliv šířitelem předána do sféry kvalifikovaného subjektu.

³⁸ § 357 tr. zák

³⁹ ŠČERBA, F. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání (2. aktualizace). § 357 marg. č. 60

⁴⁰ § 2 odst. 5 tr. řádu

⁴¹ JELÍNEK, J., Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 8. aktualizované vydání, s. 926

⁴² § 357 odst. 2 tr. zák

Trestněprávní postih poplašné zprávy je historickým jevem⁴³ a blíže mu je věnována pozornost v třetí a čtvrté kapitole.

Specifický případ postihovaného sdělení nepravdivé informace se nachází v § 291 tr. zák. Trestný čin ohrožení bezpečnosti vzdušného dopravního prostředku a civilního plavidla spáchá osoba tím, že sdělí za letu nebo plavby nepravdivou informaci, která je s to ohrozit bezpečnost nebo provoz daného dopravního prostředku. Na subjektivní stránku pachatele tohoto trestného činu, tedy jeho psychický vztah k nepravdivosti a charakteru zprávy, lze aplikovat stejné závěry jako u šířitele poplašné zprávy, tj. pachatel ví, že je zpráva nepravdivá, a je minimálně srozuměn s tím, že je způsobilá ohrozit bezpečnost nebo provoz vzdušného nebo vodního dopravního prostředku.

2.2.2. Pomluva

Záměrná nepravdivost sdělované informace je znakem též trestného činu pomluvy dle § 184 tr. zák. Verbální trestný čin, o jehož dekriminalizaci v odborné veřejnosti diskutuje přes dvacet let⁴⁴, spočívá ve sdělení nepravdivého údaje o fyzické osobě odlišné od pachatele, přičemž sdělení musí být objektivně nepravdivé a způsobilé značnou měrou ohrozit vážnost konkrétní fyzické osoby u spoluobčanů. Ust. § 184 pak dále v odst. 1 demonstrativně vyjmenovává projevy takové újmy na vážnosti a v odst. 2 stanovuje přísnější postih při spáchání trestného činu pomluvy *účinnějším* způsobem.

Ve světle judikatury⁴⁵ je pro naplnění skutkové podstaty trestného činu pomluvy zásadní rozlišovat mezi nepravdivými údaji a subjektivními hodnotícími výroky, jejichž pravdivost není ověřitelná a nelze je tudíž považovat za skutkové tvrzení. Hodnotící soudy představují subjektivní názory autora, které nelze podrobit objektivnímu ověření, protože nevycházejí z konkrétních faktů, ale z osobního úsudku. Hrubé slovní útoky nebo urážky vůči úředním osobám, jako jsou soudci, samy o sobě neodůvodňují trestní odpovědnost za pomluvu podle § 184 tr. zák., ačkoliv mohou zakládat odpovědnost v rovině občanskoprávní či správní.

K úvahám nad osudem pomluvy v trestním zákoníku nás vedou výzvy mezinárodních institucí, neúspěšné snahy o dekriminalizaci v českém Parlamentu v minulosti a souběžná ochrana týž zájmů prostřednictvím správního a občanského práva.

⁴³ JELÍNEK, J. K trestnímu postihu šíření poplašné zprávy (nejen o koronaviru). Bulletin advokacie, 2020, č. 4, s. 23

⁴⁴ ŠMÍD, M. (2007). Návrat pomluvy. ČT24. [online]

⁴⁵ Např. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. září 2004, sp. zn. 7 Tdo 726/2004

Vedle Rezoluce Parlamentního shromáždění Rady Evropy z roku 2007⁴⁶ vyzývající členské státy mj. k *bezodkladnému* zrušení trestů odnětí svobody lze uvést kauzu před Evropským soudem pro lidská práva (dále jen „ESLP“) *Niskasaari a ostatní proti Finsku*, kde ESLP konstatoval, že trestní sankce vůči novinářům, kteří zveřejnili nesprávné informace, mají být uplatňovány pouze výjimečně, a že pokud žalobce utrpěl majetkovou nebo nemajetkovou újmu, je vhodnější využít prostředky civilního práva. ESLP uvedl, že „*tak přísné trestní sankce, jako byly v tomto případě, spolu s povinností k náhradě škody, byly nepřiměřené*“ vzhledem k právu na svobodu projevu, zvláště když šlo o žurnalistiku týkající se veřejného zájmu.⁴⁷

Právě ochrana cestou žaloby na ochranu osobnosti proti šířitelům pomluvy je souběžnou alternativou k trestnímu postihu nebo správněprávnímu postihu za přestupek dle ust. § 7 odst. 1 zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích (pokud byla způsobena pomluvou mírnější újma na cti poškozeného). Z dikce § 12 odst. 2 tr. zák. vyplývá, že trestní odpovědnost pachatele pomluvy lze uplatňovat jen v těch (společensky škodlivých) případech, kdy nepostačuje uplatnění odpovědnosti prostřednictvím civilního nebo správního práva.

Když ponecháme stranou nejasnou hranici mezi výše zmíněným správním deliktem a trestným činem pomluvy, je nutné srovnat charakter trestního a civilního procesu.

Trestní řízení je pro poškozeného nepochybně pohodlnější variantou. Pokud byla ohrožena jeho čest a vážnost ohrožena nepravdivou pomluvou, která vešla v obecnou známost kvůli jejímu rozšiřování pachatelem, a o tomto jednání se tak dozví policejní orgán, je policejní orgán *ex lege* povinen zahájit úkony trestního řízení. Poškozený v této fázi nemusí k ochraně svých práv činit žádné kroky (avšak může podat trestní oznámení⁴⁸). Dospěje-li policejní orgán ve fázi prověřování k odůvodněnému závěru, že jednání určité osoby naplňuje znaky trestného činu pomluvy, nepotřebuje k zahájení trestního stíhání souhlas poškozeného dle § 163 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád (dále jen „tr. řád.“) a celé trestní řízení může pokračovat bez nutnosti zapojení poškozeného. Orgány činné v trestním řízení postupují z úřední povinnosti a v souladu se zásadou

⁴⁶ Parlamentní shromáždění Rady Evropy. (2007). Rezoluce 1577 (2007) – Decriminalisation of defamation. *Parliamentary Assembly of the Council of Europe*. [online] 4. října 2007. Dostupné z: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17588>

⁴⁷ *Niskasaari a ostatní proti Finsku*, rozsudek ESLP ze dne 6. července 2010, č. 37520/07, bod. 77.-78.

⁴⁸ Oznámení o skutečnostech, že byl spáchán trestný čin, srov. § 158 odst. 2 tr. řádu

vyhledávací a zásadou materiální pravdy⁴⁹ jsou povinny zjišťovat skutečnosti relevantní k předmětu trestního řízení a opatřovat o nich důkazy.

Naproti tomu žaloba na ochranu osobnosti vyžaduje jistou aktivitu poškozeného. Aby dosáhl nápravy, musí žalobu nejen podat, ale také označit osobu škůdce a konkrétně doložit újmu na své osobnosti a předložit důkazy k prokázání dopadu šířeného výroku na jeho pověst. Důkazní břemeno pravdivosti či nepravdivosti sporného výroku pak přechází na žalovaného, který musí soudu navrhnout důkazy potřebné k doložení pravdivosti jeho pomlouvačného tvrzení.⁵⁰

Zájem na ochraně dobré pověsti a cti každého člověka se ovšem často střetává se základním právem na svobodu projevu a právem na informace dle § čl. 17 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 10 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), jejichž imanentní součástí je právo vyhledávat a rozšiřovat informace. Zvláštního významu nabývají tato práva v případě novinářů. Média hrají jedinečnou roli v demokratické společnosti, protože fungují jako prostředek veřejné kontroly a informují občany o záležitostech veřejného zájmu.⁵¹ Novináři při své práci běžně spoléhají na důvěrné zdroje, které jim poskytují citlivé nebo tajné informace, často pod podmínkou zachování anonymity. Tato ochrana je klíčová, protože bez ní by se mnoho informátorů mohlo obávat následků, což by omezilo schopnost médií informovat o zásadních otázkách veřejného zájmu a provádět investigativní žurnalistiku.⁵²

Z těchto důvodů bylo podle ustálené judikatury ESLP i ÚS dovozeno základní právo na ochranu (utajení) novinářského zdroje, plynoucí přímo z čl. 17 Listiny a čl. 10 Úmluvy. V civilním řízení se toto právo projevuje tím, že žalovaný nemusí bez dalšího spor prohrát v důsledku neunesení důkazního břemene, avšak zájem na ochraně novinářského zdroje může být převáženo jiným veřejným zájmem. Vždy je tak nutno zvážit okolnosti případu, např. pravděpodobnou (ne)pravdivost, difamační potenciál sdělovaného tvrzení, osobu dotčenou pomluvou nebo otázku legality jednání novinářova zdroje.⁵³

Za to v trestním řízení by novinář-obviněný k odhalení svého informačního zdroje nemohl být v případě trestního stíhání ve věci pomluvy orgány činnými v trestním řízení

⁴⁹ § 2 odst. 5 tr. řádu

⁵⁰ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V., a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání (3. aktualizace). § 81, marg. č. 53

⁵¹ Goodwin proti Spojenému království, rozsudek ESLP ze dne 27. března 1996, č. 17488/90, bod 39.

⁵² Nález Ústavního soudu ze dne 27. září 2005, sp. zn. I. ÚS 394/04, bod V.

⁵³ Nález Ústavního soudu ze dne 26. dubna 2016, sp. zn. III. ÚS 3457/14, bod. 24.-25.

nijak nucen. Zákonnou výjimku z práva odepřít soudu předložení nebo vydání věci, z kterých by mohl být zjištěn zdroj informací, stanovuje ust. § 16 odst. 3 zákona č. 46/2000 Sb., tiskový zákon. Podle citovaného ustanovení nejsou právem na ochranu zdroje dotčeny povinnosti vyplývající z trestního zákoníku, tj. povinnost nenadržovat pachatele jiného trestného činu nebo povinnost překazit nebo oznámit trestné činy uvedené v § 367 a 368 respektive.

V každém případě je ale úlohou pouze orgánů činných v trestních řízení zjistit ve věci skutkový stav, o kterém nejsou důvodné pochybnosti. Obviněný není povinen prokazovat pravdivost údaje a kauzu nelze uzavřít se závěrem, že se jedná o údaj „nepodložený“ nebo „neprokázaný“.⁵⁴

Závěrem autor připomíná, že nepanuje shoda nad existencí sankční funkce deliktní odpovědnosti v soukromém právu⁵⁵, kterou však trestní právo bezesporu plní. Lze tak krátkou úvahu nad rolí trestního práva při postihu šířitelů pomluv uzavřít tím, trestný čin pomluvy má své místo v českém právním řádu, a to díky zásadám trestního procesu a sankční povaze trestního práva, které jako nástroj *ultima ratio* nastupuje v případě nejzávažnějších zásahů do intimní sféry jednotlivce.

2.2.3. Popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia

Prostředky trestního práva je trestáno veřejné popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování „širokého okruhu historických i aktuálních událostí spjatých s pácháním zločinů podle mezinárodního práva“.⁵⁶ Ust. § 405 tr. zák. přímo vyjmenovává zločin genocidia, zločiny proti lidskosti, zločiny proti míru a válečné zločiny.

Pro podrobnější vymezení těchto pojmů v českém právním řádu je vhodné nahlédnout na znění jiných trestných činů v Hlavě XIII.⁵⁷, případně do původních zdrojů jejich obsahu. Znaky genocidia jako první stanovila Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia⁵⁸, přijatá Valným shromážděním OSN dne 8. prosince 1948, z novějších mezinárodních smluv lze zmínit čl. 6 až čl. 8 bis Římského statutu⁵⁹ ustavujícího

⁵⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. května 2008, sp. zn. 7 Tdo 608/2008

⁵⁵ ČEP, D., KANDOVÁ, K., VESELÝ, T. Trestný čin pomluvy: k jeho místu v trestním právu, subsidiaritě trestní represe a sankční náhradě újmy – 2. část. Právní rozhledy, 2021, č. 17, s. 583-591.

⁵⁶ ŠČERBA, F. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání (2. aktualizace). § 405, marg. č. 1

⁵⁷ Srov. § 400, § 401 a § 405a tr. zák.

⁵⁸ Vyhláška ministra zahraničních věcí o Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia č. 32/1955 Sb.

⁵⁹ Srov. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Římského statutu Mezinárodního trestního soudu č. 84/2009 Sb. m. s., ve znění pozdějších změn

Mezinárodní trestní soud. Např. zločin agrese definuje jako „plánování, přípravu, zahájení nebo provedení útočného činu, který svou povahou, závažností a rozsahem zakládá zjevné porušení Charty Organizace spojených národů, osobou v postavení, které jí umožňuje efektivně vykonávat kontrolu nad státem nebo řídit jeho politické nebo vojenské akce“⁶⁰ a „útočný čin“ rozvádí v následujícím odstavci jako „použití ozbrojené síly státem proti svrchovanosti, územní celistvosti nebo politické nezávislosti jiného státu“, přičemž dále Statut znovu zdůrazňuje vazbu na Chartu OSN ohledně slučitelnosti způsobu použití ozbrojené síly státem proti jinému státu. Právě toto ustanovení Římského statutu bylo příčinou novely trestního zákoníku zákonem č. 105/2013 Sb., jež zavedla trestný čin agrese v ust. § 405a tr. zák.⁶¹

Způsob jednání pachatele spočívající v popírání, zpochybňování a ospravedlňování vypočtených mezinárodních zločinů má povahu šíření dezinformací v širším smyslu. Popíráním se rozumí tvrdit, že k dané události, o jejíž realitě není žádných pochyb, vůbec nedošlo.⁶² Zpochybňováním pachatel sice nepopírá samotnou její existenci, ale relativizuje závažnost, rozsah a dopad genocidia nebo jiného mezinárodního zločinu.⁶³ Konečně ospravedlňování spočívá v neobjektivním zdůrazňování určitých aspektů chráněného mezinárodního zločinu ve snaze snížit jeho závažnost.⁶⁴

Mediálně známým případem⁶⁵ z poslední doby je proces s aktéry živě vysílaného diskuzního pořadu Studio Beta Svobodného rádia uveřejněného na platformě YouTube pod názvem „2020-07-02 – Studio Beta – Josef Skála a Jiří Šifrin – Katyň“. Jak již název napovídá, odsouzení ve vzájemné shodě a podpoře veřejně odmítali, relativizovali a zlehčovali výlučnou odpovědnost komunistického Sovětského svazu za tzv. katyňský masakr.⁶⁶

Nejvyšší soud v rozhodnutí sp. zn. 8 Tdo 985/2023, ze dne 24. ledna 2024 zdůraznil, že předmětem trestního řízení není prokazování historické správnosti daného zločinu, nýbrž dokazování je třeba vést v tom směru, zda lze považovat katyňský masakr za historickou události dostatečně prověřenou, o níž nepanují pochyby, a to ani na mezinárodní úrovni.⁶⁷

⁶⁰ čl. 8 bis Římského statutu

⁶¹ JELÍNEK, J., Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 8. aktualizované vydání. s. 987

⁶² JELÍNEK, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 9. vydání. s. 596

⁶³ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. s. 4796

⁶⁴ ŠČERBA, F. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání (2. aktualizace). § 405, marg. č. 14

⁶⁵ IROZHLAS. Nejvyšší soud odmítl dovolání popíračů katyňského masakru. [online]

⁶⁶ Katyňský masakr byl hromadnou vraždou přibližně 22 000 polských důstojníků, intelektuálů a dalších příslušníků elity, kterou v roce 1940 spáchala sovětská tajná policie NKVD.

⁶⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. ledna 2024, sp. zn. 8 Tdo 985/2023, bod. 59-60

Soud I. stupně závěr o historické danosti katyňského masakru učinil odkazem na rozsudek Velkého senátu ESLP ve věci Janowiec a ostatní proti Rusku ze dne 21. října 2013, kde ESLP jasně deklaroval, že masové popravy polských vězňů představovaly válečný zločin, smrt obětí byla sovětskými orgány uznána jako historický fakt a odpovědnost sovětských orgánů byla přiznána na té nejvyšší politické úrovni.⁶⁸ Soud měl dále k dispozici odborná vyjádření dvou českých historiků specializujících se na dějiny středovýchodní Evropy.

Nalézací soud v této souvislosti připomněl, že zločin je definován vedle skutku jeho konkrétním pachatelem a obětí, a pokud je tvrzeno, že zločin spáchal někdo zcela jiný, než skutečný (usvědčený) pachatel, jde o popírání v rovině jednoho ze základních rysů zločinu, s čímž Nejvyšší soud souhlasil.⁶⁹ Odsouzení v živém vysílání opakovaně masakr označovali za legendu, užívali pojem „údajné vraždy“ a zpochybňovali počet obětí. Jeden z aktérů urazil oběti masakru vyjádřením souhlasného názoru s tvrzeními v nespécifikované ruské knize, jejíž část obsahující konstatování, že pouze polská kulka by byla pro Poláky tou nejvyšší spravedlností, v rámci svého vystoupení citoval. Těmito verbálními projevy naplnili též znak zpochybňování válečného zločinu.

Úmysl odsouzených dovodil nalézací soud z toho, že se opakovaně stavěli do pozice odborníků v oblasti historie nejen v rámci pořadu, ale i v průběhu trestního řízení. Ze všech tvrzení odsouzených (jak v pořadu, tak v dovolání) bylo zjevné, že si byli vědomi aktuálního pohledu na katyňský masakr, jeho pachatele, okolnosti a podstaty tohoto zločinu. O srozumění ve smyslu § 15 odst. 2 tr. zák. jde „v případech, kdy je pachatel sice subjektivně přesvědčen o pravdivosti svého názoru, avšak ví o tom, že se zásadně liší o většinového názoru současné demokratické společnosti“.⁷⁰

Nejvyšší soud v 93. bodě rozhodnutí poznamenal, že nalézací soud trefně zdůraznil v kontextu společenské škodlivosti jednání záměrně manipulativní charakter a směřování pořadu s jednoznačnými závěry popírajícími obecně známou historickou realitu a skutečnost, že odsouzení historické téma využili k rehabilitaci komunistického režimu a jeho zločinů v době stalinismu. Nadto dovolací soud v následujícím bodě uvedl, že „společenská škodlivost obviněných je o to vyšší v dnešní době, když za poslední roky

⁶⁸ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 7. června 2023, sp. zn. 24 T 107/2022 bod. 3

⁶⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. ledna 2024, sp. zn. 8 Tdo 985/2023, bod. 81

⁷⁰ bod. 82 téhož rozhodnutí

se výrazně zvyšuje míra rozšiřování dezinformací, jimiž se podporuje a prohlubuje nedůvěra v demokratický právní stát“.⁷¹

Jak je patrné, trestní odpovědnost pachatele není nutně vázána na existenci rozhodnutí mezinárodního trestního soudu nebo tribunálu (jako např. rozhodnutí Norimberského tribunálu⁷² o nacistických zločinech), byť takové rozhodnutí jistě ulehčuje dokazování v trestním řízení.

Nejasnosti však panují v případech, kdy osoba popírá, zpochybňuje, schvaluje nebo ospravedlňuje aktuální ozbrojené konflikty a zejména konkrétní vojenské operace, o nichž nejsou vzhledem k probíhajícím válečným akcím dostupné bezpečně ověřené informace.

V reakci na ruskou invazi na Ukrajinu v únoru 2022 vydalo Nejvyšší státní zastupitelství postupem dle ust. § 12 odst. 2 zákona státním zastupitelství dne 2. března 2022 interní stanovisko k vybraným trestněprávním aspektům schvalování ozbrojených akcí v souvislosti s válečným konfliktem na Ukrajině, zn.1 SL 117/2022. Stanovisko zdůraznilo povahu trestního práva jako prostředku *ultima ratio*, uvedlo, že „vojenské operace Ruské federace na území Ukrajiny mohou naplňovat znaky zločinů podle mezinárodního práva“ (zejména výše vymezený zločin agrese) a ve vztahu k § 405 navrhlo čtyři kritéria, která by měla být kumulativně naplněna k vyvození trestní odpovědnosti pachatele v těch nejzávažnějších případech.

Za prvé se musí jednání pachatele vázat ke konkrétním aktům naplňujícím znaky zločinů podle mezinárodního práva, a to explicitně či implicitně v kladném hodnotícím smyslu. Za druhé, jednání musí být významově jednoznačné, bez možnosti dvojího výkladu, který by vylučoval trestněprávní odpovědnost. Za třetí, jednání musí vykazovat vysokou míru závažnosti; zejména lze o trestní odpovědnosti uvažovat v případech, kdy schvalované jednání vykazuje znaky úmyslného činu majících za následek oběti z řad civilního obyvatelstva. A za čtvrté, jednání pachatele musí podněcovat k nenávisti nebo k násilí, a to buď přímou, či nepřímou výzvou k nesnášenlivosti nebo nenávistným postojům.

Naopak trestně postižitelné nemají být výroky hodnotící povahy a projevy „jednostrannou informační základnou ovlivněných osob“ z důvodů jednání ve skutkovém omylu negativním dle § 18 odst. 1 tr. zák.

⁷¹ bod. 94 téhož rozhodnutí

⁷² Mezinárodní vojenský soudní dvůr řízený na základě Dohody o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců Evropské osy, č. 164/1947 Sb.

Uvedené stanovisko sice představuje jen nezávazný právní názor Nejvyššího státního zastupitelství, nicméně jeho včasné rozeslání mohlo přispět k sjednocení postupu státních zástupců a případně policejních orgánů v zájmu nepřepínání trestní represe v takto citlivých celospolečenských tématech. Trestní postih šířitelů dezinformací tohoto typu má v trestním právu své místo, avšak jen v krajních a odůvodněných případech.⁷³

2.3. Shrnutí

Postih záměrně nepravdivých sdělení není trestnímu právu hmotnému ani trochu cizí. Všechny uvedené trestné činy trestají úmyslně uváděnou nepravdu za různých stanovených podmínek a dokazování nepravdivosti konkrétního sdělení v trestním řízení zpravidla nečiní problémy, pokud se dokazované skutečnosti týkají majetku obviněných, jejich veřejnoprávních povinností nebo okolností jejich života ve veřejném prostoru.⁷⁴

Nejinak je tomu v typických případech šíření poplašné zprávy podle druhého odstavce § 357 tr. zák. Ohlášené výbušné zařízení se buď v budově pošty nachází, a i když nevybuchne, stále půjde o pokus trestného činu obecného ohrožení podle § 272 tr. zák. V opačném případě se bomba na místě nikdy nevyskytovala, pachatel ani žádnou nemá, a lze tak učinit závěr nepravdivosti šířené poplašné zprávy.

Případy šíření poplašné zprávy v prvním odstavci obvykle tak snadný závěr neumožňují. Potíž nečiní dokazování toho, kdo spáchal trestný čin, šířitelé nepravdivé poplašné zprávy ji rozšiřují obvykle vlastním jménem a takový důkaz je lehce dostupný. Role orgánů činných v trestním řízení se podstatně ztěžuje v otázce (ne)pravdivosti dané poplašné zprávy. Pachatelem tvrzené skutečnosti se mohou týkat aktuálních společenských témat, jako např. celosvětové pandemie infekčního onemocnění, migračních krizí, válečných konfliktů, počasí nebo vesmírných objektů. Podle konkrétních okolností se může jednat o natolik absurdní tvrzení, že jeho nepravdivost je obecně známa a soud závěr o jeho nepravdivosti bude považovat za tzv. notorietu, tj. skutečnost známou širokému okruhu osob v určité době na určitém místě. V jiném

⁷³ Takovým případem by mohla být kauza bruntálského zastupitele Daniela Makaye, jenž byl trestně stíhán a posléze shledán vinným z trestného činu dle § 405 tr. zák za příspěvek sdílený na sociální síti Facebook, kde krátce po napadnutí Ukrajiny Ruskem napsal: „Putin je prostě borec, věřím, že se mu podaří odzbrojit ukrofašisty“ a v dalších příspěvcích navrhoval použití vodíkové bomby na ukrajinském území. Dle informací dostupných z médií mu byl uložen peněžitý trest ve výši 36 tisíc korun. Autor však nemá celé znění rozhodnutí k dispozici, a tak tento případ blíže nehodnotí a uvádí jej pro ilustraci recentní aplikační praxe. Zdroj: KARBAN, P. Za schvalování útoku Rusku na Ukrajinu snížil soud bývalému zastupiteli Bruntálu pokutu [online]

⁷⁴ Specifickou překážkou může být výše zmíněná ochrana novinářského zdroje

případě se soud bude muset opřít o odborná vyjádření nebo znalecké zkoumání tlumočící vědecké poznání v té které dotčené oblasti.

Někdy ovšem nemusí být k dispozici ani relevantní výsledky vědeckého bádání, a přesto jsou orgány činné v trestním řízení, vázané zásadou materiální pravdy a zásadou vyhledávací, povinny zjišťovat relevantní skutečnosti o předmětu trestního řízení a vyhledávat důkazy o složitých realitách našeho světa.

Je-li odhalení pravdivosti některých tvrzení výzvou i pro orgány činné v trestním řízení, za kterými stojí státní aparát, pro běžného uživatele internetu to platí dvojnásob. Tento problém je umocněn aktuálním trendem zvyšující se míry šíření dezinformací podkopávající důvěry v demokratický právní řád, jak zdůraznil Nejvyšší soud v rozhodnutí ve věci katyňského masakru.

Autor proto považuje za přínosné se dále dopodrobna věnovat trestnému činu šíření poplašné zprávy z pohledu minulosti i aktuální aplikační praxe, neboť historický vývoj této skutkové podstaty si zaslouží alespoň dílčí pozornost a umožní tím zhodnotit platnou právní úpravu v kontextu současné doby.

3. Historický vývoj trestného činu šíření poplašné zprávy

3.1. Zákon č. 117/1852 ř.z., trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích

Zdroj současné skutkové podstaty trestného činu šíření poplašné zprávy nalezneme v rakouském trestním zákoníku z roku 1852. Chronologicky poslední z řady habsburských kodexů trestního práva hmotného obsahoval v § 308 následující ustanovení s názvem „Rozšiřování nepravdivých znepokojujících pověstí nebo předpovídání“:

§ 308

Rozšiřování nepravdivých znepokojujících pověstí nebo předpovídání

Kdo prostředkem veřejného ohlašování (přibitím na zdi, veřejnými řečmi nebo přednáškami a p.) roztrušuje, nebo dále rozšiřuje pověst nepravdivou, co do veřejné bezpečnosti znepokojující, nemaje důvodů dostatečných, aby ji měl za nepravdivou, a nebo kdo roztrušuje neb dále rozšiřuje něco způsobu tohoto, co vydává za předpovídání, vinen jest přestupkem a potrestán býti má tuhým vězením od osmi dnů až do tří měsíců⁷⁵

⁷⁵ Rakouský trestní zákoník ze dne 27. května 1852 kromě všech jiných zákonů a nařízení sem náležitých. V Praze: I.L. Kober, 1878, s. 148. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:da478710-9f45-11e7-8394-5ef3fc9ae867>

Citovaný přestupek postihoval šířitele nepravdivé *pověsti nebo předpovídání znepokojující veřejnou bezpečnost*. Způsob veřejného ohlašování vyličené pověsti nebo předpovídání byl přiblížen demonstrativním výčtem a sankcí za spáchání přestupku bylo tuhé vězení od osmi dnů do tří měsíců.

Zavinění pachatele mohlo být dle textace ustanovení jak úmyslné, tak nedbalostní, neboť přestupek spáchal též ten, kdo sice s jistotou nevěděl, že zpráva je nepravdivá, ale ani neměl dostatečné důvody k tomu, aby ji za pravdivou měl.

Poslední rakouský trestní zákoník recipovalo prvorepublikové zákonodárství a přežil ve znění pozdějších novel až do komunistické právnické dvouletky až do roku 1950, ale ust. § 308 bylo nahrazeno vedlejším trestním zákonem č. 50/1923. Sb, o ochraně republiky, konkrétně trestným činem „*Šíření nepravdivých zpráv*“ v § 18 zákona na ochranu republiky.

3.2. Zákon č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky

Zákon na ochranu republiky z roku 1923 byl přijat v reakci na vnitřní i vnější politické hrozby, které ohrožovaly stabilitu mladé Československé republiky. Mezi hlavní důvody patřily autonomní tendence slovenských politiků, vzestup fašismu a komunismu v Evropě a rostoucí hrozba nacismu v Německu. Posledním impulzem byl atentát na ministra financí Aloise Rašína. Atmosféra ve společnosti umožnila přijetí nepopulárního zákona, byť v mírnější verzi (např. bylo upuštěno od hrdelních trestů).⁷⁶

Zákonodárce v zákoně účinném od 31. března 1923 umístil⁷⁷ do § 18 hned dvě skutkové podstaty.⁷⁸ V odst. 1 stanovil trestnost „*veřejného sdělování nebo jinakého rozšiřování nepravdivé zprávy*“, kterou pachatel neměl dostatečných důvodů ji pokládat za pravdivou, a věděl, že tím „*vážně znepokojí obyvatelstvo nějakého kraje nebo místa nebo část tohoto obyvatelstva*“. Takové jednání bylo přestupkem se peněžitou sankcí od 50 do 10.000 Kč nebo vězením od tří dnů do tří měsíců. Zákonné ustanovení v objektivní stránce vyžadovalo objektivní nepravdivost zprávy.⁷⁹ První skutková podstata tak přímo navazovala na ust. § 308 rakouského trestního zákoníku z roku 1852.

⁷⁶ MALÁ, J. Zákon na ochranu republiky. Praha, 2011. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra právních dějin, s. 19-21

⁷⁷ mezi trestný čin „*Sdružování státu nepřátelské*“ v § 17 a trestný čin „*Návrat členů bývalé panovnické rodiny nebo podpora takového návratu*“ v § 19

⁷⁸ Srov. přílohu č. 4

⁷⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR – senát ze dne 4. dubna 1924 sp. zn. Zm II 94/24

Ovšem pokud *vinník* věděl, že rozšiřování takové nepravdivé zprávy „*poškozuje bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost nebo veřejný pořádek nebo že způsobuje zdražování předmětů potřeby, překotné a hromadné koupě nebo prodeje nebo překotné a hromadné vybírání vkladů*“, naplnil druhou základní skutkovou podstatu trestného činu podle druhého odstavce § 18. Právě toto ustanovení znamenalo zostření trestní represe v zájmu ochrany československého demokratického zřízení před nepravdivými zprávami, které jej poškozují.

Prvorepublikový postih šíření poplašné zprávy tak dopadal i na šířitele informací nepravdivých z nedbalosti. Osoba obviněná z tohoto přestupku (příp. přečinu) by musela prokázat důvody svědčící o dostatečné důvěryhodnosti zdroje jeho informace. Pokud ale pachatel věděl, že rozšiřuje nepravdivou zprávu poplašného charakteru nebo poškozujícího vyjmenované chráněné zájmy, posuzoval se čin přísněji jako přečin podle odst. 3.⁸⁰ Zákon na ochranu republiky tak postihoval jednak dezinformace, jednak misinformace uvedené povahy, ale zavinění ve vztahu poplašnému charakteru muselo být úmyslné.

Zajímavá je dobová judikatura ke znaku objektivní stránky „*jinakého rozšiřování*“. V rozhodnutí ze dne 20. ledna 1926, sp. zn. Zm I 579/25, tehdejší Nejvyšší soud ČSR řešil zmateční stížnost státního zastupitelství, konkrétně proti závěru nalézacího soudu, že si „*obžalovaný nemusel býti vědom toho, že jeho projev vůči četnickému strážmistru M. učiněný bude rozšířen*“.⁸¹ Soud I. stupně totiž nepřihlédl k tomu, že projevu obžalovaného byli přítomni a slyšeli ho další svědci. V právní větě publikované v prvorepublikové sbírce trestních rozhodnutích NS ČSR stanovil, že jinakým rozšiřování je „*jakýkoliv způsob projevení zprávy, o němž pachatel ví, že se jím dostane zpráva k vědomosti většího počtu lidí individuálně neurčitých, byť teprve dalším rozšiřováním zprávy některou z osob, které projev pachatelův postřehly*“.⁸²

Takřka 100 let staré rozhodnutí by reflektovalo prostředí sociálních sítí, kde by uživatel i jen s jedním sledujícím sdílel video obsahující nepravdivou poplašnou zprávu, a ten jediný sledující by ji dále rozšířil mezi širší okruh uživatelů. Trestnímu postihu by v teoretické rovině neunikl ani jeden, v případě původního šířitele by šlo o „*jinaké rozšiřování*“ ve smyslu výše uvedeného rozhodnutí a současně by jeho jediný sledující rozhodně neměl dostatečných důvodů k tomu ji pokládat za pravdivou.

⁸⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR – senát ze dne 27. září 1924 sp. zn. Zm I 507/24 - 4

⁸¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR – senát ze dne 20. ledna 1926 sp. zn. Zm I 579/25

⁸² tamtéž

Zákon o ochraně republiky byl v tzv. době nesvobody⁸³ novelizován vládním nařízením č. 20/1939 Sb. ze dne 3. února 1939, přičemž ust. § 18 se novela netýkala.⁸⁴ Po skončení doby nesvobody byl zákon ve znění před 30. zářím 1938 obnoven v rámci československého právního řádu prostřednictvím Ústavního dekretu prezidenta republiky č. 11/1944 Úředního věstníku československého, jehož platnost byla potvrzena vyhláškou ministra vnitra č. 30/1945 Sb.

Autor v této souvislosti zdůrazňuje, že stejná skutková podstata trestného činu šíření nepravdivé zprávy sloužila jak demokratickému právnímu státu, kterým byla první československá republika, tak též tzv. druhé republice i Protektorátu Čechy a Morava. Postih šířitelů poplašných zpráv tak nemusí mít nutně politický obsah.

3.3. Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky

Komunistické zákonodárství před vypracováním kodexu trestního práva hmotného přistoupilo k dílčí úpravě trestního práva mj. přijetím zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, který zrušil a nahradil zákon č. 50/1923 Sb.⁸⁵

Zákonodárce opustil prvorepublikové označení trestného činu a od okamžiku účinnosti tohoto zákona až do současné doby nese trestný čin označení „*Šíření poplašné zprávy*“. Změnilo se též znění ustanovení, byť nelze přehlédnou výraznou inspiraci předchozí právní úpravou. Autor proto zmiňuje pouze změny oproti prvorepublikovému znění.

Ust. § 32 zákona na ochranu lidově demokratické republiky⁸⁶ obsahovalo dvě základní skutkové podstaty ve třech odstavcích postihující tzv. šuškandu.⁸⁷

První odstavec stanovil odpovědnost za přestupek toho, kdo „*rozšiřoval poplašnou zprávu, ač si mohl uvědomit, že její rozšiřování bylo způsobilé vážně znepokojit alespoň část obyvatelstva některého místa*“. Věta za středníkem pak zavádí přísnější postih pachatele „*věděl-li však, že zpráva jím rozšiřovaná je nepravdivá*“. Za

⁸³ Časové období od 30. září 1938 do 4. května 1945 stanovené Ústavním dekretem prezidenta republiky ze dne 3. srpna 1944, č. 11/1944 Úředního věstníku československého, přílohou k vyhlášce ministra vnitra č. 30/1945 Sb. a vládním nařízením 31/1945 Sb., zdroj: Nález Ústavního soudu ČR ze dne 8. března 1995, sp. zn. Pl. ÚS 14/94

⁸⁴ Sbíрка zákonů a nařízení republiky Česko-slovenské. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/opispdf/1939/011-1939.pdf>

⁸⁵ Ust. § 71 bod 3 zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky ve znění zákona č. 319/1948 Sb.

⁸⁶ Srov. přílohu č. 5

⁸⁷ Stenoprotokol ze 13. schůze Národního shromáždění republiky Československé ze dne 6. října 1948. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, NS RČS 1948-1954, Poslanecká sněmovna, Stenoprotokoly. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/013schuz/s013002.htm>

takových okolností šlo o přečin a sankcí bylo tuhé vězení od jednoho měsíce do jednoho roku.

Druhý odstavec dopadal na případy poplašných zpráv, jejichž rozšiřování bylo způsobilé ohrozit „*bezpečnost státu, brannost obyvatelstva, československou měnu, vážnost veřejné moci, veřejnou bezpečnost nebo veřejný pořádek*“, anebo vyvolat panické tržní reakce obyvatelstva, přičemž zákonné vyličení těchto reakcí zákonodárce doslovně převzal z prvorepublikového zákona na ochranu republiky. I tento odstavec měl větu za středníkem rozlišující mezi rozšiřováním dezinformací a misinformací takové povahy.

Třetí odstavec obsahoval kvalifikovanou skutkovou podstatu modifikující základní skutkovou podstatu v odst. 2. Kdo za stanovených okolností (*branná pohotovost státu, ozbrojené napadení republiky nebo v době, kdy se konají zvýšená bezpečnostní opatření pro obranu státu*) rozšiřoval poplašnou zprávu povahy uvedené v odst. 2, byl potrestán za přečin tuhým vězením od tří měsíců do tří let. Konečně kdo rozšiřoval takovou zprávu tiskem, filmem, rozhlasem nebo podobně účinným způsobem, byl potrestán za zločin těžkým žalářem od jednoho roku do pěti let.

Vedle rozšíření kvalifikovaných skutkových podstat byla největší změnou skutečnost, že trestní právo postihovalo i případy rozšiřování zprávy poplašné z nedbalosti, konkrétně za okolností, za kterých byl pachatel schopen rozpoznat možný následek jejího šíření. Nebylo nutné, aby pachatel zamýšlel zapříčinit některý z účinků.⁸⁸ Tyto účinky ani nemusel způsobit, trestný čin byl dokonán již samotným rozšiřováním poplašné zprávy.⁸⁹

Nejen v tomto ohledu je možné konstatovat zpřísnění trestněprávní represe. Ust. § 32 chránilo tehdejší společnosti i před rozšiřováním pravdivých poplašných zpráv, na rozdíl od zákona na ochranu republiky z roku 1923.

V textu ustanovení se zmínka o objektivní (ne)pravdivosti poplašné zprávy nevyskytuje. Z jazykové a logické interpretace pouze vyplývá, že nevěděl-li pachatel, že je jím rozšiřovaná zpráva nepravdivá, stále spáchal přestupek šíření poplašné zprávy dle § 32 odst. 1 věty před středníkem. Tvrzení o postihu pravdivých zpráv lze učinit z komentářové literatury k trestnímu zákoníku z roku 1950, neboť textace relevantního ustanovení je v tomto ohledu stejná a dobové komentáře explicitně uvádí trestnost rozšiřování pravdivé poplašné zprávy.⁹⁰

⁸⁸ Rozhodnutí Krajského soudu v Jihlavě ze dne 25. listopadu 1949 sp. zn. To 311/49

⁸⁹ Rozhodnutí Krajského soudu v Liberci ze dne 28. září 1949 sp. zn. To I 106/49

⁹⁰ Srov. kapitulu 3.1.4.

Právě toto temné období v české historii, kdy nejen trestní právo sloužilo jako nástroj politické moci, necht' je varováním před zneužitím norem trestního práva. Konkrétním příkladem v relevanci k tématu práce může být rozhodnutí „zlidovělého“⁹¹ Nejvyššího soudu ČSR ze dne 20. března 1950.⁹² Stížnostní soud (generální prokurátor podal stížnost pro zachování zákona dle § 55 zákona o zlidovění soudnictví) posuzoval poplašnou zprávu manželky rolníka namířenou proti „*tvoření jednotných zemědělských družstev*“. Podle NS ČSR „*cesta k socialismu na venkově vede jen přes zemědělské družstevnictví*“ a „*zájem státu na budování socialismu vyžaduje přísné stíhání veškerých zejména nepravdivých projevů, které by mohly tento vývoj brzdit nebo jakkoliv stěžovat*“. Šíření této poplašné zprávy považoval za ohrožení důležitého veřejného zájmu a zrušil rozsudek krajského soudu, který uložil odsouzené „jen“ podmíněný trest odnětí svobody.

Jen na okraj autor poznamenává, že zákon o ochraně lidově demokratické republiky obsahoval v Hlavě IV. nazvané „Trestné činy proti mezinárodním vztahům“ ustanovení § 41 trestný čin „*poškození zájmů republiky v cizině*“. Tento by spáchal československý občan, který v cizině rozšiřoval nepravdivou zprávu o poměrech v republice, ačkoliv neměl dostatečných důvodů ji považovat za pravdivou a mohl si uvědomit ohrožovací potenciál této zprávy.

3.4. Trestní zákon 1950 (zákon č. 86/1950 Sb.)

Zákon na ochranu lidově demokratického státu byl vnímán jako přechodné provizorium určené k ochraně porevolučního uspořádání společnosti⁹³ a brzy byl zrušen a nahrazen trestním zákonem z roku 1950. Kodex trestního práva hmotného sloučil do té doby roztržštěnou zákonnou úpravu okolo obecného trestního zákona z roku 1852⁹⁴ a ustanovení postihující šířitele poplašné zprávy se tak po 30 letech znovu dostalo do hlavního trestního zákona, dokonce do Hlavy I. „Trestné činy proti republice“ Oddílu pátého „Trestné činy zvláště ohrožující pořádek ve věcech veřejných“

⁹¹ NS v té době vykonával soudní moc v senátech složených ze dvou profesionálních soudců a tří soudců z lidu jako přísedících za rovnosti hlasů všech členů senátu. Zdroj: § 8 zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví

⁹² Rozhodnutí Nejvyššího soud ČSR - senát ze dne 20. března 1950 sp. zn. Tz I 56/50

⁹³ ČERNÝ, P. Právní ochrana před extremismem. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s 41

⁹⁴ Nešlo ovšem o úplnou kodifikaci trestního práva hmotného, srov. zákon č. 165/1950 Sb. na ochranu míru

Zákon zachoval název trestného činu⁹⁵ z předešlé zákonné úpravy a do jisté míry i obsah, byť zohlednil existenci dvou základních skutkových podstat tím, že je rozdělil do dvou ustanovení. Důvodová zpráva k trestnímu zákonu se k tomuto trestnému činu nijak nevyjadřuje.⁹⁶

Ustanovení odst. 1 § 127 trestního zákona z roku 1950⁹⁷ stanovilo trestní odpovědnost toho, kdo „způsobil nebezpečí vážného znepokojení alespoň části obyvatelstva nějakého místa tím, že rozšiřoval poplašnou zprávu“. Přísnější trest hrozil tomu pachateli, který se dopustil tohoto jednání s vědomím, že rozšiřovaná zpráva byla nepravdivá.

Poplašný charakter měla zpráva, která podle své povahy byla způsobilá (ne nutně u toho, komu byla sdělována) vyvolat neklid, rozruch nebo rozhořčení. Rozšiřováním poplašné zprávy bylo chápáno každé jednání, kterým se sdělení dostalo nebo mohlo dostat k vědomosti většího počtu lidí.

Trestné bylo jednání úmyslné i nedbalostní, a to ve vztahu k nepravdivosti šířené zprávy i k jejímu poplašnému potenciálu. Postihovanou poplašnou zprávou mohla být dokonce zpráva pravdivá, „pokud její předčasné rozšiřování mohlo vyvolat znepokojení obyvatelstva“.⁹⁸

Ust. § 128 sdružilo zbylé znaky obsažené v předcházejících právních úpravách, když potvrzovalo trestnost rozšiřování poplašné zprávy ohrožující např. různé zájmy republiky, stabilitu československé měny nebo cen předmětů potřeby. Nejprísněji trestným bylo rozšiřování poplašné zprávy dle § 128 odst. 1 tiskem, filmem, rozhlasem, nebo jiným podobně účinným způsobem za zvýšeného ohrožení vlasti. Mezi jiný podobně účinný způsob komentářová literatura rozšiřování na veřejném shromáždění nebo *hromadnými řetězovými dopisy*.⁹⁹

Ač byl trestní zákon z roku 1950 účinný jen 11 let, obě ustanovení postihující šíření poplašné zprávy byla zákonem č. 63/1956 Sb. novelizována a co do obsahu podstatně zkrácena.

⁹⁵ Název „přestupek“ byl nadále vyhrazen pro činy trestné podle trestního zákona správního (č. 88/1950 Sb.)

⁹⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 86/1950 Sb. trestní zákon, dostupné z https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0472_10.htm

⁹⁷ Srov. přílohu č. 6

⁹⁸ ŠIMÁK, J. et al. Trestní zákon: komentář k zákonu ze dne 12. července 1950, č. 86 Sb. Praha: Orbis, 1953, s. 218. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:1934caf0-6d11-11e5-88e6-001018b5eb5c>

⁹⁹ ŠIMÁK, J., op. cit. s. 220

Byl zachován název i umístění v Hlavě I., ale došlo k přečíslování ustanovení. Trestný čin šíření poplašné zprávy se mezi lety 1957-1961 nacházel v § 127 a 127a.¹⁰⁰

Znění § 127 bylo prosté, „*kdo způsobí nebezpečí vážného znepokojení alespoň části obyvatelstva nějakého místa tím, že rozšiřuje poplašnou zprávu, která je nepravdivá, bude potrestán odnětím svobody až na šest měsíců*“.

Díky novelizaci již nebylo možné stíhat rozšiřování pravdivých poplašných zpráv, poplašná zpráva musela být nepravdivá. Rovněž se vyžadovalo úmyslné zavinění pachatele.¹⁰¹

Ustanovení § 127a postihovalo úmyslné i nedbalostní rozšiřování poplašné zprávy za zvýšeného ohrožení vlasti. Taková zpráva mohla být i pravdivá, neb textace ustanovení neobsahovala vedlejší větu „*která je nepravdivá*“.

3.5. Trestní zákon 1961 (zákon č. 140/1961)

Trestní zákon z roku 1961 (dále jen „TZ1961“) zavedl do československého právní řádu trestný čin šíření poplašné zprávy, jehož základní skutková podstata zůstala beze změny i po návratu k demokratickému státnímu zřízení a pozdějšímu přijetí nového trestního zákoníku.

Oproti trestnímu zákonu z roku 1950 byl trestný čin přesunut do Hlavy V. chránící občanské soužití před narušováním, které podle důvodové zprávy k zákonu narušovalo už šíření nepravdivých zpráv.¹⁰²

Trestní postih šířitelů poplašných zpráv byl upraven v § 199 a 200.¹⁰³ Prvně zmíněné ustanovení bylo vyjma uvedených sankcí (možnost uložení nápravného opatření) do novelizace tohoto ustanovení v roce 1990 ve stejném znění, jako je nyní platný a účinný odst. 1 § 357 tr. zák.

Ust. § 200 nadále stanovovalo trestní odpovědnost za úmyslné i nedbalostní rozšiřování poplašné zprávy za branné pohotovosti státu, pokud způsobí „*nebezpečí vážného znepokojení, malomyslnosti nebo poráženecké nálady alespoň u části obyvatelstva nějakého místa*“ Taková zpráva tedy mohla být i objektivně pravdivá.

¹⁰⁰ Srov. přílohu č. 7

¹⁰¹ Srov. ust. § 4 odst. 1 zákona č. 86/1950 Sb.

¹⁰² Důvodová zpráva k zákonu č. 140/1961 Sb., trestní zákon, č. 140/1961 Dz

¹⁰³ Srov. přílohu č. 8

3.5.1. Novelý trestního zákona 1961 po roce 1989

Zákon č. 175/1990 Sb. ve vztahu k trestnému činu šíření poplašné zprávy reagoval na nárůst případů falešných oznámení časovaných náloží na určitých místech nebo v určitých objektech.¹⁰⁴ Novela zachovala obě ustanovení, přičemž do § 199 doplnila druhou základní skutkovou podstatu v odst. 2, dle které trestný čin spáchal ten, kdo zprávu uvedenou v odst. 1 sdělil „*podniku nebo organizaci nebo bezpečnostnímu nebo jinému státnímu orgánu nebo hromadnému informačnímu prostředku*“, ač věděl, „*že je nepravdivá a může vyvolat opatření vedoucí k nebezpečí vážného znepokojení alespoň části obyvatelstva nějakého místa*“.¹⁰⁵ Kvalifikovanou skutkovou podstatu ve vztahu k odst. 2 tvořil odst. 3, kde byl stanoven přísnější postih recidivy a způsobení vážné poruchy v hospodářském provozu nebo činnosti státního orgánu anebo jiného zvlášť závažného následku.

Poslední úprava § 199 před kodifikací spočívala v zákonu č. 290/1993 Sb., který v rámci trestního zákona provedl převážně formální změny, včetně nahrazení československých termínů jejich českými ekvivalenty, a v citovaném ustanovení úpravu označení *bezpečnostních orgánů* na *policejní* a mírné zvýšení rozsahu trestních sazeb.

Ust. § 200 TZ1961 bylo novelizováno před kodifikací jen jednou zákonem č. 223/1999 Sb., a to pouze ve znaku objektivní stránky *za stavu ohrožení státu nebo válečného stavu*, který zohlednil novou zákonnou úpravu mimořádných stavů a nahradil zastaralý pojem *za branné pohotovosti státu*.

3.6. Trestní zákoník 2009

TZ1961 byl i přes četné novelizace poznamenán ideologickou doktrínou totalitního státu a nevyhovoval požadavkům moderní restorativní justice.¹⁰⁶ Zákonodárce přistoupil k celkové rekodifikaci trestního práva hmotného a po dlouhých letech odborných diskuzí přijal zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Kodex reflektoval změnu v přístupu k trestněprávní ochraně významných společenských hodnot tím, že nadřadil základní lidská práva a svobody nad ostatní zájmy a upravil tomu odpovídající pořadí jednotlivých hlav ve zvláštní části zákoníku.

¹⁰⁴ JELÍNEK, J. K trestnímu postihu šíření poplašné zprávy (nejen o koronaviru). Bulletin advokacie, 2020, č. 4, s. 24

¹⁰⁵ Srov. přílohu č. 8

¹⁰⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, č. 40/2009 Dz

Trestný čin šíření poplašné zprávy se tak přesunul do Hlavy X. „*Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných*“, Dílu 6 „*Jiná rušení veřejného pořádku*“ a v přijatém znění je platný a účinný dodnes.

Trestný čin i nadále obsahuje dvě základní skutkové podstaty.¹⁰⁷ První skutková podstata nedoznala změn již od původního znění v TZ1961 a textaci převzal bez výhrad i nový kodex.

Druhá základní skutková podstata v odst. 2 byla doplněna o zneužití integrovaného záchranného systému, a to nejen zprávou poplašné povahy, ale i jinou záměrně nepravdivou zprávou, např. smyšleným nahlášením pohřešované osoby, neboť dosavadní právní úprava toto sdělení nepovažovala za *poplašné* ve smyslu znepokojení části obyvatelstva nějakého místa. Dále byl rozšířen výčet kvalifikovaných subjektů – adresátů poplašné a jiné nepravdivé zprávy dle odst. 2.

Do znaků kvalifikované skutkové podstaty zákonodárce přidal přísněji trestanou recidivu činu i dle odst. 1, spáchání trestného činu členem organizované skupiny a specifikoval závažnější následky šíření postihovaných nepravdivých zpráv.

Obsah § 200 TZ1961 převzal § 357 odst. 4, který postihuje spáchání činu v odst. 1 a 2 za „*za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, za živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek*“.

3.7. Shrnutí historického vývoje

Historický vývoj trestního postihu šíření poplašných zpráv odráží společenské proměny a zároveň stabilní zájem státu na ochraně veřejného pořádku před dezinformacemi, které mohou vyvolat vážné obavy či paniku. Historické obdoby tohoto trestného činu již od poloviny 19. století postihují šířitele zpráv způsobujících úlek a zbytečnou poplašnou reakci ostatních lidí.

Zásadní rozšíření objektu trestného činu představoval zákon na ochranu republiky z roku 1923, v kterém trestný čin nechránil pouze klidné společenské soužití, ale i demokratické republikánské zřízení a stabilitu trhu. Trestní postih poplašných zpráv ohrožující stát zachoval i komunistický totalitní režim na přelomu 40. a 50. let, ale již novelou trestního zákona zákonem č.63/1956 Sb. od ní upustil a objektem trestného činu byl poplašnými zprávami nerušený veřejný klid, což TZ1961 zohlednil přesunem z Hlavy I. do Hlavy V. Trestný čin chránil v ust. § 200 TZ1961 brannou schopnost státu a

¹⁰⁷ JELÍNEK, J., Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 8. aktualizované vydání, s. 925

bojovnou morálku obyvatel za mimořádných stavů až do přijetí trestního zákoníku v roce 2009.

Vývoj lze rovněž pozorovat u subjektivní stránky tohoto trestného činu. Až do poloviny 20. století zahrnoval i nedbalostní jednání, tedy situace, kdy si pachatel nebyl vědom nepravdivosti svého sdělení, ale neměl dostatečné důvody jej považovat za pravdivé. Po roce 1956 došlo zúžení na úmyslnou formu zavinění, s výjimkou zvláštních okolností jako branné pohotovosti státu, za kterých byla možnost postihu i nedbalostního jednání.

Znak objektivní stránky „nebezpečí vážného znepokojení části obyvatelstva“ představuje nadčasovou klauzuli, neboť naplnění tohoto znaku závisí reakci společnosti na konkrétní poplašné sdělení a je nutné jej posuzovat v kontextu času a místa, kde se rozšířilo. Kupříkladu zpráva „Na noc se zavírejte okna a nevycházejte, šíří se morový vzduch.“ z úst pouličního kejklíře by dnes obyvatele žádného místa k panice nepřivedla, za to v 19. století by reakce lidí byla o poznání jiná.

Obdobně jednání vedoucí k obeznámení části obyvatel s danou zprávou je vyjádřeno široce znakem „*kdo rozšiřuje poplašnou zprávu*“ a zahrnuje veškeré formy přenosu informací včetně dříve nepředstavitelné internetové komunikace.

Shrnutí historického vývoje vede k závěru, že současný trestní postih šíření poplašných zpráv není vázán na politický obsah sdělení, je zaměřen na ochranu veřejného pořádku a nepostihuje politické názory či systémovou kritiku. Veškeré náznaky účelovosti trestního postihu šířitelů a přílišného omezování veřejné diskuze byly ze znění ustanovení postupně vypuštěny včetně trestnosti šíření pravdivé poplašné zprávy a právní úprava je několik desítek let stabilní.

Následující kapitola se proto věnuje aktuální rozhodovací praxi s cílem postihovaná jednání kategorizovat a popsat, jak soudy postupují při posuzování konkrétních skutků.

4. Analýza postihovaného jednání a současné aplikační praxe

Autor diplomové práce požádal vybrané soudy prostřednictvím žádostí o informace dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím o poskytnutí anonymizovaných odsuzujících a zprošťujících rozsudků, kterými byli shledáni vinnými v období mezi 1. lednem 2020 a 31. prosincem 2023 pachatelé trestného činu šíření poplašné zprávy dle § 357 tr. zák.

Dle dat dostupných ze Statistických listů Ministerstva spravedlnosti bylo v tomto období pravomocně soudem I. stupně vyřízeno 152 trestných činů šíření poplašné zprávy.¹⁰⁸ Autor prohlašuje, že skrze žádost o informace obdržel 63 rozsudků a trestních příkazů a v některých případech též rozhodnutí soudu II. stupně. Nad rámec plošných žádostí zaslaných podle počtu odsouzených FO na jednotlivých soudech byla vyžádána též některá rozhodnutí ve věcech tzv. „dezinformátorů“.

Ačkoliv jde pouze o částečný vzorek tohoto typu trestné činnosti, autor má k dispozici přibližně 40 % případů projednaných trestními soudy mezi lety 2020 a 2023, které poskytují uspokojivý přehled o charakteru skutečných poplašných zpráv a aplikační praxi soudů.

4.1. Bombová poplašná zpráva

Nejfrekventovanějším typem šíření poplašné zprávy je oznámení o smyšleném výbušném zařízení na veřejném místě, které pachatel učiní telefonátem na některou z tísňových linek (112, 156 nebo 158). Fiktivní bombu pachatelé ohlašují na různých veřejných místech, oblíbená jsou nádraží, obchodní centra, supermarkety nebo na sportovní stadiony, tedy místa s přirozeně vyšší koncentrací osob. Informovaný subjekt (zpravidla orgán Policie České republiky) je tak povinen v reakci na oznámení přijmout opatření spočívající v evakuaci a pyrotechnické prohlídce ohroženého prostoru. Takové jednání bez dalšího naplňuje znaky uvedené v § 357 odst. 2 tr. zák.

Jak uvádí výčet kvalifikovaných subjektů, oznámení o výskytu bomby na veřejném místě může pachatel podat i jinému orgánu veřejné moci nebo soukromé právnické osobě. Současně jsou možné kterékoliv formy přenosu takové zprávy do sféry příjemce. Stále užívaným způsobem předání takové informace je ručně psaný dopis,

¹⁰⁸ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI, Přehled o pravomocně vyřízených fyzických osobách podle paragrafů – právní předpis TRZ2009. 2020-2023 [online]

v jednom konkrétním případě pachatel-vězeň adresoval dopis Kanceláři prezidenta republiky s oznámením náloží na Pražském hradě.¹⁰⁹

V jiné věci pachatel-bezdomovec předal zaměstnankyni na poštovní přepážce vlastnoručně psaný vzkaz oznamující bombu na této poště. Pracovnice pošty však osobu pachatele důvěrně znala, vzkaz hodila do koše a oznámení dále nevěnovala pozornost. Dle názoru nalézacího soudu pachatelovo jednání bezprostředně směřovalo ke sdělení poplašné nepravdivé zprávy právnické osobě a kvalifikovalo jej jako přečin šíření poplašné zprávy dle § 357 odst. 2, odst. 3 písm. a) tr. zák. ve stádiu pokusu dle § 21 odst. 1 tr. zák a uložil nepodmíněný trest v délce dvou let.¹¹⁰ Odvolací soud výrok o vině potvrdil a trest odnětí svobody snížil na 18 měsíců.¹¹¹

Ačkoliv nemá autor k dispozici celý spisový materiál a důkazy, na jejichž podkladě soudy rozhodly, obhajoba mohla navrhnout zproštění obžaloby dle § 226 písm. b) tr. řádu. Pachatelovo jednání vykazuje znaky pokusu nezpůsobilým prostředkem (předání papírku osobou nevalné pověsti), což by soud měl zohlednit při hodnocení závažnosti jednání, a s ohledem na zásadu subsidiarity trestní represe v § 12 odst. 2 tr. zák. učinit závěr o tom, že skutek nebyl trestným činem.

Nepodmíněné tresty za šíření poplašných zpráv jsou ukládány zpravidla jen speciálním recidivistům nebo spáchal-li pachatel ve vícečinném souběhu vedle šíření poplašné zprávy i jiné trestné činy. Z obdržených rozhodnutí byl nejpřísněji potrestán pachatel sedmnácti „bombových“ poplašných zpráv, které učinil v rozmezí několika dní vůči různým právnickým osobám, ačkoliv byl dříve uznán vinným a odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody právě za tuto trestnou činnost, a trest již vykonal. V tomto případě byl odsouzen k trestu odnětí svobody v délce 4,5 roku.¹¹²

Ve všech výše zmíněných rozhodnutích bylo oznámení o výbušném zařízení smyšlené, bomba nikdy neexistovala. Lze si však představit situaci, kdy pachatelé sestrojí atrapu výbušného zařízení a umístí ji na veřejně frekventované místo. Přesně takového jednání se dopustili dva mladiství na Masarykově nádraží. K atrapě bomby připojili kameru v úmyslu zjistit reakci okolí a odložili ji v tašce pod lavičku uprostřed příjezdové haly. Taška byla záhy zpozorována a vyvolala uzavření nádraží a následnou činnost složek IZS. Jeden z mladistvých byl odsouzen za provinění šíření poplašné zprávy dle §

¹⁰⁹ Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 19. září 2022, sp. zn. 9 T 96/2022

¹¹⁰ Rozsudek Okresního soudu v Písku ze dne 7. března 2023, sp. zn. 7 T 25/2023

¹¹¹ Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře ze dne 3. května 2023, sp. zn. 14 To 56/2023

¹¹² Rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 13. dubna 2021, sp. zn. 90 T/26/2021

357 odst. 1 tr. zák. ve spolupachatelství podle § 23 tr. zák. a bylo mu uloženo trestní opatření obecně prospěšných prací ve výměře 60 hodin.¹¹³

Poplašná zpráva tak nemusí být nutně učiněna komunikačním aktem, klíčové je nebezpečí vážného znepokojení části obyvatel bez ohledu na formu poplašné zprávy¹¹⁴. Ta však musí být jistým způsobem rozšiřována, k čemuž zanecháním atrapy bomby uprostřed rušného nádraží nepochybně došlo.

4.2. Poplašné zprávy hrozící jiným než bombovým útokem

Vedle typických bombových útoků vymýšlí šířitelé i jiné hrozby, jejichž rozšířením naplní znaky skutkové podstaty trestného činu šíření poplašné zprávy.

V několika obdržených rozhodnutích pachatelé sdělili osobně či telefonicky orgánu Policie ČR, že jsou nakaženi koronavirem, že nemoc úmyslně roznáší nebo se tímto nepravdivým sdělením pokusili zabránit zadržení policejním orgánem. Pokud nebyli pro nepřičetnost zproštění obžaloby, byli odsouzeni dle § 357 odst. 2, odst. 4 písm. a) tr. zák., neboť jednali v době jiné události vážně ohrožujících život nebo zdraví lidí, v době pandemie onemocnění Covid-19. V jednom takovém případě soud upustil dle § 47 odst. 1 tr. zák. od potrestání a uložil ochranné opatření ve formě ambulantního ochranného léčení dle § 99 odst. 2 písm. a) tr. zák.¹¹⁵

Učebnicovým příkladem poplašné nebo jiné nepravdivé zprávy, která je způsobilá vyvolat bezdůvodnou záchrannou akci IZS, je smyšlené oznámení o pobodané krvácející ženě v aleji sdělené tísňové lince 112. Taková nepravdivá zpráva v konkrétní věci zapříčinila vzlet vrtulníku Letecké záchranné služby, výjezd dvou vozidel Zdravotnické záchranné služby a pěti hlídkových vozů Policie ČR. Tomuto pachateli soud uložil vedle trestu odnětí svobody v délce 6 měsíců (podmíněně odloženým na zkušební dobu v trvání 15 měsíců) ochranné ústavní psychiatrické léčení.¹¹⁶

Poplašná zpráva nebo jiná nepravdivá zpráva může být sdělena kvalifikovanému subjektu také v úmyslu zastřít jiný trestný čin¹¹⁷ nebo znemožnit konání vlastního hlavního líčení.¹¹⁸

¹¹³ Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 3 – soud pro mládež ze dne 21. ledna 2022, sp. zn. 26 Tm 4/2021

¹¹⁴ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. května 2019, sp. zn. 4 Tdo 445/2019

¹¹⁵ Rozsudek Okresního soudu v Berouně ze dne 22. září 2021, sp. zn. 8 T 106/2020

¹¹⁶ Rozsudek Okresního soudu Plzeň-město ze dne 15. února 2023, sp. zn. 32 T 76/2022

¹¹⁷ Matka po nedbalostním usmrcení kojence nahlásila jeho fiktivní únos; Rozsudek Okresního soudu v Mělníku ze dne 21. října 2021, sp. zn. 14 T 73/2021

¹¹⁸ Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 28. července 2020, sp. zn. 4 T 79/2018

Kuriózním případem bylo falešné varování adresované Národnímu muzeu o plánovaném násilném vniknutí radikálními skupinami za účelem sundání ukrajinské vlajky, doplněné o žádost, aby vlajka byla alespoň na „kritický den 17. listopadu“ sejmuta. Pachatel předal dopis na podatelně Národního Muzea dva dny před chystaným shromážděním na Václavském náměstí.

Stran naplnění znaků nepravdivosti sdělené zprávy a pachatelova vědomí o její nepravdivosti nebylo dokazování vůbec jednoduché, prvé rozhodnutí nalézacího soudu bylo zrušeno a vráceno odvolacím soudem pro nedostatečné vypořádání s touto otázkou. Obžalovaný se nedostavil ani na jedno hlavní líčení a soud měl k dispozici pouze protokol o výpovědi obžalovaného z přípravného řízení. Soud tak provedl dokazování sdělením Policie ČR, že *„žádná ze složek, a to ani zpravodajská služba, neměla žádné informace o nějakém plánovaném útoku zápalnými střelami na budovu Národního muzea.“* Závěr o naplnění znaků objektivní a subjektivní stránky trestného činu učinil nalézací soud na podkladě dalších důkazů svědčících o tom, že se obžalovaný dlouhodobě pokoušel docílit sundání ukrajinské vlajky.¹¹⁹

4.3. Výhrůžné poplašné zprávy

Ve všech výše zmíněných případech, kdy byla poplašná nebo jiná nepravdivá zpráva sdělena kvalifikovanému subjektu, šlo o prosté neutrální oznámení o hrozícím nebezpečí a soudy správně kvalifikovaly pachatelovo jednání jako trestný čin šíření poplašné zprávy dle odst. 2.

Pokud ovšem šířitel vyhrožuje, že on sám spáchá bombový útok, podpálí budovu školy nebo daný objekt vystřílí, je na místě uvažovat o jednočinném souběhu s jinými trestnými činy (násilím proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle § 352 tr. zák., nebezpečným vyhrožováním dle § 353 tr. zák. nebo vydíráním podle § 175 tr. zák.), který dle komentářové literatury není vyloučen.¹²⁰

V jednom z vyžádaných rozhodnutí pachatel telefonicky kontaktoval nemocniční odběrové centrum a sdělil, že jestli bude muset stát ve frontě, někde se registrovat a někdo ho vyhodí, toho zabije či vystřílí, přičemž pracovníci oznámil, že nechce zabít ji, ale že zabije ostatní a je mu jedno koho. Soud jednání s ohledem na vyhlášený nouzový stav kvalifikoval jako zločin šíření poplašné zprávy dle § 357 odst. 2, odst. 4 písm. a) tr. zák.¹²¹

¹¹⁹ Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 20. července 2023, sp. zn. 9 T 175/2022

¹²⁰ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. s. 4498

¹²¹ Rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 30. března 2021, sp. zn. 6 T 16/2021

Protože se obě strany vzdaly práva na vyhotovení písemného odůvodnění rozsudku, není možné zjistit, zdali vedl soud úvahy ve smyslu možného souběhu s dalším trestným činem.

Lze se nicméně domnívat, že takové jednání naplňuje také znaky trestného činu násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci v § 352 odst. 1. Pachatel totiž vyhrožoval skupině nemocničních pracovníků vystřílením, tedy usmrcením. Důvodem vylučujícím jednočinný souběh bude patrně poměr speciality mezi těmito trestnými činy. Oba jsou uvedeny v Dílu 5 Hlavy X. a objektem obou trestných činů je zájem na klidném občanském soužití lidí.¹²² Za trestný čin šíření poplašné zprávy v kvalifikované skutkové podstatě dle odst. 2, odst. 4 písm. a) hrozí podstatně přísnější trest odnětí svobody (dva léta až osm let).

S ohledem na zvláštní povahu této poplašné zprávy (vyvolání vážného znepokojení na klíčovém zdravotnickém pracovišti v době pandemie koronaviru) a výši sazeb je možné uvažovat dokonce o faktické konzumpci trestného činu násilí proti skupině osob nebo proti jednotlivci trestným činem šíření poplašné zprávy.

Je však nutné poukázat na tu část pachatelova sdělení, ve kterém pohrůzkou vystřílením pracovníky odběrového centra výslovně nutil, aby jej přijali bez čekání a aby jej bez registrace nevyhazovali. Tím nepochybně naplnil taktéž znaky trestného vydírání podle § 175 odst. 1. Trestný čin vydírání je systematicky zařazen do Hlavy II. a jeho objektem je svobodné rozhodování člověka¹²³. Lze tím pádem namítat, že orgány činné (v tomto) trestním řízení nesprávně kvalifikovaly pachatelovo jednání.

V podobné věci, ve které se pachatel na lince 156 domáhal zastavení kulturní akce a po neúspěšných urgencích vyhrožoval použitím Molotovových koktejlů, totiž nalézací soud vyděračský aspekt poplašné zprávy při kvalifikaci zohlednil.¹²⁴

Z aplikační praxe je tak možné usuzovat, že si šířitelé poplašných zpráv mnohdy nemusí uvědomit tenkou hranici mezi poplašnou zprávou a vydíráním. Šíření poplašné zprávy je sice ohrožovacím trestným činem, ale je-li sdělení formulováno způsobem, že hrozbu vytváří sám šířitel a oběť nutí něco konat nebo opomenout, jedná se o jednočinný souběh vydírání a šíření poplašné zprávy a je nutné toto zohlednit v úvahách nad společenskou škodlivostí pachatelova jednání.

¹²² JELÍNEK, J., Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 8. aktualizované vydání. s. 919, 925

¹²³ Tamtéž, s. 611

¹²⁴ Rozsudek Okresního soudu v Rokycanech ze dne 27. října 2023, sp. zn. 3 T 106/2023

4.4. „Dezinformační“ poplašné zprávy

Vyjdeme-li z užšího vymezení pojmu dezinformace v kapitole 2.1.1. jako „úmyslně nepravdivé nebo úmyslně zavádějící informace šířené po internetu s výhradou zjevné parodie či humoru“ a pokusíme se jej aplikovat na již konkrétní odsouzené případy šíření poplašné zprávy, vzniknou dvě relativně odlišné kategorie jednání.

První kategorii tvoří poplašné zprávy, které lze považovat za dezinformace ve výše naznačeném smyslu ryze z toho důvodu, že je pachatelé rozšiřují (např. smyšlené bombové či jiné hrozby) prostřednictvím e-mailu nebo jiné formy internetové komunikace.

V zájmu správné trestněprávní kvalifikace je nutné u každého skutku rozlišovat mezi „rozšiřováním“ poplašné zprávy a jejím „sdělením“, což u internetové komunikace může činit potíže. V jednom z rozhodnutí soud I. stupně kvalifikoval jednání pachatele jako rozšiřování poplašné zprávy dle § 357 odst. 1 tr. zák., ačkoliv pachatel zaslal jednu e-mailovou zprávu na adresu střední školy ve znění: „Vy na té škole nejste vůbec v pořádku že? Úplně vymrdané hlavy přísahám že tu školu podpálím vy svině.“¹²⁵ Dle názoru autora je v tomto případě přílehavá kvalifikace dle § 357 odst. 2 tr. zák., protože poplašnou zprávu sdělil právnické osobě, a okolnost, že e-mail si přečetla jako první asistentka ředitelky, která posléze uvědomila ředitelku a ta poté recepční službu a pracovníka ostrahy služby by musela být kryta úmyslným zaviněním pachatele. Na podkladě těchto informací je jeví závěr o naplnění znaku „rozšiřování“ jako nesprávný.

Na druhou stranu, pokud pachatel zprávu podobné povahy umístí na svůj veřejný profil na sociální síti, je si zcela jistě vědom základního mechanismu sociální sítě a jedná se o zaviněné rozšiřování.¹²⁶

Druhá kategorie zahrnuje případy šíření dezinformací souvisejících s aktuálními společenskými tématy, která rozdělují veřejné mínění a vyvolávají silné emoce. Takové šíření dezinformací může být jednorázové, nebo opakované v úmyslu získat pozornost, finanční podporu nebo příjmy z reklam.¹²⁷

Za příklad nahodile šířené dezinformace lze považovat případ invalidního důchodce, který na svém Facebookovém profilu v březnu 2020 zveřejnil příspěvek „Mám

¹²⁵ Trestní příkaz Okresního soudu v Ostravě ze dne 23. dubna 2024, sp. zn. 15 T 45/2024

¹²⁶ Mladistvý pachatel sdílel na sociální síti Twitter sérii příspěvků o svých fiktivních plánech na vystřílení školy; Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 15. června 2020, sp. zn. 4 Tm 5/2019

¹²⁷ DOUBRAVOVÁ, B. (Aktuálně.cz). Dezinformace jako byznys. Nejvlivnější vydělávají i statisíce měsíčně díky příznivcům [online]

Corona a největší zábava je chodit do hypermarketů a lízat pečivo.“¹²⁸ Obžalovaný v trestním řízení svého činu litoval, uvedl, že trpí dlouhodobými depresemi a když mu byl vrácen telefon, tak se veřejně (míněno na Facebooku) omluvil. Nálezací soud byl však povinen jednání kvalifikovat dle § 357 odst. 1, odst. 4 písm. a), neboť poplašnou dezinformaci šířil za události vážně ohrožujících život nebo zdraví lidí. Poměry obžalovaného nicméně zohlednil při stanovení druhu trestu a jeho výměry, když postupem dle § 58 odst. 2 písm. b) mimořádně snížil trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby a současně trest podmíněně odložil na zkušební dobu v trvání tří let.

Závěrem se autor věnuje několika konkrétním kauzám „sériových dezinformátorů“, kteří byli za jejich činnost českými trestními soudy pravomocně odsouzeni. V zájmu přehlednosti je každému z nich věnována podkapitola

4.4.1. Správce dezinformačního webu

Na úvod je vhodné alespoň stručně vymezit význam termínu dezinformační web. Jedná se webové stránky s grafickým vzhledem internetového zpravodajského média poskytující směs skutečných a smyšlených informací o domácím a světovém dění. Běžnou praxí provozovatelů těchto webů je snaha zakrýt vlastníka domény, anonymizovat členy redakce a autory příspěvků, což je činí netransparentními.¹²⁹

Ačkoliv mohou chodit takové webové stránky řídit zahraniční subjekty, které jsou orgánům činným v trestním řízení nedostupné, bezproblémový provoz dezinformačního webu v českém jazyce zajistí nejlépe osoba působící v České republice.

Z pohledu trestní odpovědnosti za trestný čin šíření poplašné zprávy však není podstatné, zdali je webová stránka uvedena na některém ze seznamů dezinformačních webů tvořených neziskovými organizacemi nebo jinými subjekty. Klíčová je povaha a charakter té které zprávy zveřejněné daným webem.

V konkrétním případě byl obžalován a později pravomocně odsouzen správce jednoho takového dezinformačního webu.¹³⁰ Jeho činností byla technická a grafická správa webu, obstarávání překladů a platby za služby překladatelů a autorů, přičemž dokazováním bylo zjištěno, že finanční prostředky získal skrze příspěvky od nejméně 1379 soukromých přispěvatelů ve výši nejméně 657.273 Kč.

¹²⁸ Rozsudek Okresního soudu v Ústí nad Labem ze dne 14. května 2021, sp. zn. 31 T 41/2020

¹²⁹ Příspěvek gen. Michala Koudelky z konference „Dezinformace a hybridní působení, reakce státních a veřejných institucí“ na půdě PS ČR ze dne 25. září 2023, online dostupné na <https://videoarchiv.psp.cz/playa.php?cast=3472>, čas. 11:20:00

¹³⁰ Rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 27. října 2022, sp. zn. 2 T 120/2022

Některé ze zveřejněných článků nesly tyto názvy:

„Bilderberg odsouhlasil měkkou popravu obyvatel planety země. A tou je „nepovinné“ očkování“

„(jméno) (příjmení) nariadil zmračiť národ testami, ktoré obsahujú životu nebezpečné látky“

„Držte si odstup od očkovaných lidí, uvádí dokument přímo od společnosti Pfizer“

„Vláda Connecticutu řekla lidem pravdu, vakcína opravdu obsahuje smrtelné spike proteiny“

„Vědci, experti: většina lidí, kteří byli očkování mrna covid vakcínami zemře“

Ve vztahu ke znaku objektivní nepravdivosti šířených zpráv nalézací soud souhlasil se státní zástupkyní, že *„jejich nepravdivost je naprosto zřejmá a jedná se o tak obecně známá fakta, že je není třeba dále dokazovat“*.¹³¹

Znak způsobení nebezpečí vážného znepokojení části obyvatelstva nějakého místa byl naplněn zasazením zpráv do kontextu doby (slovy soudu „*tzv. covidová doba*“) a jejich obsahem. Uvedené články doslova strašily tisíce mrtvými, řízeným vyhubením podstatné části populace nebo zmrzačením národů. Soud neměl žádné pochybnosti o tom, že část obyvatelstva je ochotná něčemu takovému uvěřit.

Role obžalovaného byla shledána jako úmyslné umožnění nebo usnadnění šíření poplašné zprávy. Orgánům činným v trestním řízení se sice nepodařilo vyvrátit obhajobu obžalovaného, že není majitelem (tím byla pravděpodobně jiná osoba) a že neměl vliv na obsah článků, nicméně provedenými důkazy, zejména jeho obsáhlou e-mailovou komunikací s pravděpodobným majitelem a ostatní prokázanou správcovskou činností soud dospěl k závěru, že jednal jako účastník ve formě pomoci dle § 24 odst. 1 písm. c) tr. zák.

Uloženou trestní sankcí byl trest odnětí svobody v trvání 2 roků podmíněně odložený na zkušební dobu v trvání 3 roků, a dále peněžitý trest ve výši 300 denních sazeb, kdy výše jedné denní sazby byla stanovena na částku 1.000 Kč, celkem tedy 300.000 Kč.

4.4.2. Ladislav Vrábek a jaderný útok na Českou republiku

Patrně nejznámější česká „dezinformační“ poplašná zpráva byla rozšířena dne 27. listopadu 2022 Ladislavem Vrábekem ve videu sdíleném na sociální síti Facebook.

¹³¹ Bod. 18 téhož rozhodnutí

V průběhu živého vysílání Vráběl pronesl: „*Tak naše vláda velice jasně říká, s kým budeme ve válce. To znamená, naše vláda chce útočit na Ruskou federaci jadernými hlavicemi ze stíhaček. To je to, co chce udělat naše vláda. Jestli vás tohle nezvedá ze židle, že naše vláda chce útočit na Ruskou federaci jadernými zbraněmi, tak už nevím, co by vás ještě ze židle mohlo zvednout. Protože jestli tohle naše vláda udělá, tak ruská strana ten útok bude opětovat a pošle jaderné hlavice na Českou republiku. Takže jestli vám nedochází, o co se snaží paní ministryně Jana Černochová, a nechává vás to klidně sedět na židli, tak sed'te na gauči a užijte si těch posledních pár měsíců života. Nevím, jak jinak bych to ještě vysvětlil*“¹³²

Hned následující den se Vrábělovu výroku začala věnovat česká média a za účelem jeho trestněprávního posouzení oslovila vybrané odborníky na trestní právo, mj. vedoucího katedry trestního práva na Právnické fakultě Univerzity Karlovy, který nezaujatě okomentoval zákonné znaky šíření poplašné zprávy, konkrétně *patrně naplněnou nepravdivost a poplašný charakter* šířeného sdělení.¹³³ Někteří odborníci byli méně zdrženliví, když výrok označili za *poplašnou zprávu jako víno*.¹³⁴ Šířená zpráva nešla pozornosti ani orgánům Policie ČR¹³⁵, záhy se Vrábělův skutek stal předmětem trestního řízení, později byl obžalován a také odsouzen.

První odsuzující rozsudek však odvolací soud musel zrušit pro neurčité vyjádření subjektivní stránky a toho, v čem mělo spočívat vážné znepokojení určité skupiny osob v odůvodnění rozhodnutí. Dalším vážným nedostatkem byla okolnost, že nalézací soud nepracoval s celým zajištěným záznamem vysílání. To vše vedlo ke zrušení prvního rozsudku a vrácení věci soudu I. stupně z důvodů v § 258 odst. 1 písm. b) a c) tr. řádu.¹³⁶

Druhý odsuzující rozsudek již v odvolacím řízení obstál. Širším kontextem, ve kterém byl výrok pronesen, byla problematika nákupu letadel F35. V této souvislosti Vráběl kategoricky a jednoznačně pronesl, že „*vláda chce útočit na Ruskou federaci jadernými zbraněmi ze stíhaček*“, toto později stvrdil a doplnil „*jestli vám to nedochází a nechává vás to klidně sedět na židli, tak si na ní sed'te a užijte si posledních pár měsíců života*“. Dokladem o tom, že výrok takto chápali i někteří z jeho posluchačů, byly znepokojené reakce v komentářové sekci pod videem.¹³⁷ Vráběl tak varoval před

¹³² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. března 2024, sp. zn. 8 Tdo 161/2024, bod. 1

¹³³ BERANOVÁ, K., ŠVAMBERK, A. (novinky.cz). Česká vláda chce zaútočit na Rusko jadernými zbraněmi, šíří Vráběl. Poplašná zpráva jako víno, reagují právníci. [online]

¹³⁴ tamtéž

¹³⁵ BÁDAL, M., (novinky.cz). Vrábělovy výroky o českém jaderném útoku na Rusko šetří policie. [online]

¹³⁶ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 13. října 2023, sp. zn. 7 To 286/2023, bod. 12

¹³⁷ Bod. 16 téhož rozhodnutí

údajným nebezpečím ve snaze nepravdivou skutečnost zasadit do skutečných reálií, avšak ve zcela smyšleném kontextu.

Nepravdivost poplašné zprávy nalézací soud prokázal též vyžádanou zprávou české vlády, která sdělila prostřednictvím ředitele Odboru právního a kontrolního vlády České republiky, že s odkazem na mezinárodní závazky Česká republika nedisponuje žádnými jadernými zbraněmi. Ministerstvo obrany prostřednictvím vedoucího oddělení občanského a správního sdělilo, že neplánuje v souvislosti se zvažovaným nákupem letounů F-35 útok jadernými zbraněmi na Ruskou federaci.¹³⁸

Obhajoba obžalovaného mj. spočívala v tom, že výrok pronesl v určité nadsázce a že následnou gradací se snažil své posluchače probudit z letargie k pozornosti. Soud k tomuto uvedl, že by výrok takto hájitelný byl, pokud by nebyl způsobilý vyvolat v lidech neklid a úzkost z obavy z vyvolání jaderného konfliktu. To bylo „jistě pochopitelné a obžalovaný musel být za daných okolností srozuměn s tím, že takto daný výrok na lidi zapůsobí“.¹³⁹

Ačkoliv soud I. stupně v druhém odsuzujícím rozsudku uložil podmíněný trest odnětí svobody, odvolací soud výrok o trestu zrušil s odkazem na to, že obžalovaný nebyl v minulosti trestán, navíc se od postihovaného jednání nedopustil ničeho odsouzeníhodného a nic podstatného mu nepřitěžovalo. Odvolací soud měl za to, že plně postačující bylo uložení peněžitého trestu ve výměře 10.000 Kč.¹⁴⁰

Závěrem autor konstatuje, že tato trestní sankce byla ve srovnání se všemi ostatními v obdržených rozhodnutích zdaleka ta nejmírnější.

4.4.3. Živá vysílání Jany Peterkové

Z rozhodovací praxe vyplývá, že z pohledu trestní odpovědnosti jsou pro šířitele dezinformací živá vysílání (tzv. streamy) na sociálních sítích zvláště rizikovým médiem. Bez scénáře či důkladné přípravy často podléhají spontánnosti a impulzivnosti projevu a ve snaze udržet pozornost publika se mohou uchýlit ke tvrzením, které překročí hranici mezi nadsázkou a šířením poplašné zprávy.

Vedle výše popsané kauzy Vrábel jsou takovým případem z praxe živá vysílání Jany Peterkové. Bývalá televizní moderátorka přesunula svou zpravodajskou činnost na sociální síť a aktivní byla zejména v době pandemie koronaviru.

¹³⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. března 2024, sp. zn. 8 Tdo 161/2024, bod. 33

¹³⁹ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 13. října 2023, sp. zn. 7 To 286/2023, bod. 18

¹⁴⁰ Bod. 22 téhož rozhodnutí

V jednom ze streamů vysílaných na síti Facebook mezi roky 2020 a 2021 prohlásila, že „začnou dětem dělat ty testy, kdy jim tady vlastně propíchnou tu blanku, která vede do mozku, aby se celý virový, prostě virová celá zátěž spustila do toho organismu, no a vaše dítě prostě, kde se to spojí s chřipkovými viry, s chřipkovým onemocněním, s influenzou A, nechci vůbec si představit, až kam to může zajít...“. Z dalších výroků lze zmínit „takhle budou likvidovat celý národ, každý dítě, přestože nikomu nic není. Chcete se zachránit? Máte 3 týdny na svržení nacismu. 3 týdny! Pak nacisti nebudou likvidovat tady ty cizí děti, ale vaše děti!“¹⁴¹

Mimo vyjádření o dětské populaci vzpomněla i na seniory: „Senioři v domovech důchodců umírají po vakcínách, v nemocnicích leží zdraví lidé, protože dostávají 60.000,- bonusy plus 15.000,- příplatek za lůžko..“ Ohledně plánové záložní polní nemocnice prohlásila: „pokud se nedostavíte k vakcinaci, nebo na ní, nebo k testování, nebo na ni nedovezete Vaše dítě, tak Vás nasazují do té karanténní sanitky, bude to doprovázet vojenský konvoj a odvezou Vás do té nemocnice polní. Pokud odmítnete jet, tak Vás zastřelí.“¹⁴²

Vedle poplašných zpráv o koronaviru také tvrdila, že „za 3 dny začne třetí světová válka a obsazení Československa vojáky NATO“.

Dle názoru soudu obsah těchto příspěvků svědčil o tom, že obžalovaná záměrně situace nastalé ve společnosti interpretovala odlišným způsobem, který měl vyvolat paniku a strach. Testování nebylo prováděno tak, aby docházelo k „propíchnutí mozku“, polní nemocnice neměla sloužit a ani nesloužila k umístění osob anebo dětí, které se nepodrobí vakcinaci či testování, stejně tak přítomnost 28 příslušníků americké Národní gardy nebyla spojena s příjezdem vojsk NATO či se záměrem obsazení republiky.¹⁴³

Na základě těchto úvah měl nalézací soud znak „nepravdivosti“ za naplněný. Poplašnou povahu šířených zpráv dovodil nejen z jejich obsahu, ale také z reakcí a komentářů společnosti, které sdílená videa vyvolala. V nich se odrážely obavy a strach veřejnosti vyvolané tvrzeními o údajné nutnosti opustit Českou republiku či o informace spojující vakcinaci s odnětím dětí. Tyto nepravdivé zprávy měly podle soudu schopnost v kontextu tehdejší doby vyvolat u části obyvatel pocit bezprostředního ohrožení.¹⁴⁴

¹⁴¹ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 27. února 2023, sp. zn. 9 To 139/2023, bod. 1

¹⁴² Tamtéž

¹⁴³ Bod. 13 téhož rozhodnutí

¹⁴⁴ Tamtéž

Protože Peterková pokračující trestný čin šíření poplašné zprávy spáchala nejen v časové a místní souvislosti s „událostí vážně ohrožující život nebo zdraví“, ale i ve věcné souvislosti, o které si byla bezpečně vědoma. O naplnění znaků kvalifikované skutkové podstaty dle § 357 odst. 1, odst. 4 písm. a) tak nebylo pochyb.

Peterková byla za toto jednání odsouzena ke dvouletému trestu odnětí svobody, podmíněně odloženého na zkušební dobu v trvání tří roků.

4.5. Shrnutí a návrhy de lege ferenda

Šíření poplašné zprávy se v české soudní praxi jeví jako trestný čin, který dopadá na povahově různé společensky škodlivé jevy, včetně fiktivních bombových hrozeb, šíření dezinformací a dalších typů záměrně nepravdivých sdělení. Trestní postih naopak nehrozí šířitelům misinformací a pravdivých poplašných zpráv.

Soudní rozhodnutí ve výše uvedených případech zohledňují závažnost jednání zejména s ohledem na kontext doby a místa, ve kterém byla poplašná zpráva rozšířena. Patrně nejdůležitějším hlediskem je recidiva pachatele, tedy pokud osoba šíří poplašnou zprávu opětovně, nebo ve formě pokračování v trestném činu dle § 116 tr. zák.

Stran dokazování objektivní stránky, zejména nepravdivosti šířeného sdělení, se soudy často spokojí s prohlášením zprávy za natolik absurdní, že není třeba její rozpor s objektivní realitou dokazovat. Takový postup by měl být vyhrazen jen pro ty nejextrémnější smyšlené výroky, neboť jím nemusí naplněna zásada materiální pravdy v trestním řízení.

Naplnění znaku „nebezpečí vážného znepokojení alespoň části obyvatelstva“ zpravidla nečiní v odůvodnění potíže, je učiněno na základě povahy šířené hrozby, která však musí být pachatelem formulovaná dostatečně jednoznačně, a nikoliv jako úvaha či hodnotící výrok.

Co se týče vad obdržných rozhodnutí je možné konstatovat, že největší potíže (ostatně jako v jiných případech trestné činnosti) činí dokazování subjektivní stránky. Je takřka nemožné prokázat pachatelům přímý úmysl, ale odůvodnění o srozumění pachatele s následkem svého jednání se musí opírat o jednoznačně prokázané skutečnosti vyplývající z kontextu jeho projevu. Právě nedostatečné vyjádření subjektivní stránky v odůvodnění bylo nejčastějším důvodem pro zrušení rozhodnutí odvolacím soudem a vrácení věci soudu I. stupně k novému projednání.

Poslední výtkou k aplikační praxi jsou opomíjené jednočinné souběhy šíření poplašné zprávy v případě výhrůžných poplašných zpráv, kdy sice souběh s jiným

trestným činem ze stejné Hlavy X. je obvykle vyloučen kvůli poměru speciality, ale nelze zapomínat na možný a patrně neojedinělý jednočinný souběh s trestným činem vydírání dle § 175 tr. zák.

V několika případech soud nevzal na vědomí existenci dvou základních skutkových podstat a jednání spočívající ve sdělení poplašné zprávy kvalifikovanému subjektu nesprávně posoudil jako šíření poplašné zprávy dle § 357 odst. 1, odst. 2.

Ve vztahu k dezinformačním poplašným zprávám bylo v úvodu naznačeno, že proměna informačního prostředí a s tím související šíření poplašných zpráv po internetu vede k úvahám, zdali nevyvstala potřeba formulovat novou skutkovou podstatu postihující tento typ společensky škodlivého jednání. Po důkladném zvážení a analýze rozhodovací praxe autor dospívá k závěru, že přijetí nového trestného činu nebo změny znění stávajícího § 357 tr. zák. není v žádném ohledu nutné.

Svoboda projevu je ústavně chráněným základním právem. Její meze sice mohou být s ohledem na čl. 4 odst. 2 a čl. 17 odst. 4 Listiny stanoveny ustanoveními trestního zákoníku, ale zmíněný čl. 17 odst. 4 zakotvuje další podmínky, za nichž je možné svobodu projevu omezit. Argument pro přijetí nového trestného činu postihující šíření dezinformací neobstojí v podmínce „nezbytnosti“ takového opatření pro ochranu práv a svobod druhých v demokratické společnosti.

Provedeme-li tzv. test proporcionality¹⁴⁵, hypotetická přísnější právní úprava možná projde kritériem vhodnosti (pravděpodobné omezení poplašných zpráv šířených po internetu), ale bezpochyby selže na kritériu potřebnosti, neboť platná právní úprava již nejzávažnější případy šíření dezinformací postihuje. Omezení svobody projevu se nejeví jako potřebné, protože rizika šíření internetových poplašných zpráv lze mírnit i mimoprávními prostředky, např. budováním odolné společnosti proti informačním hrozbám prostřednictvím vzdělání nebo srozumitelnou komunikací orgánů veřejné moci vůči občanům.¹⁴⁶

Ve vztahu k dezinformacím by trestní právo mělo s trochou nadsázky poskytovat „symptomatickou léčbu“ – aplikovat skutkové podstaty současných trestných činů na poplašné zprávy bez ohledu na jejich formu nebo způsob šíření.

¹⁴⁵ Formulován v Nálezu Ústavního soudu ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94

¹⁴⁶ RAMBOUSKOVÁ, M. Rakušan: Cestou z dezinformačního marasmu není represe. Seznam Zprávy. [online]

Závěr

Role trestního práva při postihování šířitelů záměrně nepravdivých sdělení by měla být nadále subsidiární. Trestní právo si neklade za úkol být arbitrem veřejné diskuze, jeho úlohou je stabilně chránit ty nejdůležitější společenské zájmy a hodnoty.

Pro případ, že je do těchto zájmů a hodnot zasaženo záměrně nepravdivým sdělením, je trestní právo vyzbrojeno hned několika trestnými činy, jejichž skutková podstata taková jednání naplňují.

Zároveň není třeba se snažit hledat nové termíny pro označení klamavého jednání a obohatit tak trestní právo o cizojazyčné pojmy. České trestní právo nabízí přiléhavá označení, která vychází ze stabilní právní úpravy.

Historický vývoj trestního postihu šíření poplašných zpráv odráží proměnlivou podobu společenských potřeb a zároveň potvrzuje dlouhodobý zájem na ochraně veřejného pořádku. Již od 19. století se trestní právo zaměřovalo na postih těch, kteří úmyslně vyvolávali neopodstatněné obavy ve společnosti, a právní rámec se přizpůsoboval aktuálním hrozbám. Současná právní úprava se soustředí na ochranu klidného občanského soužití, aniž by postihovala politické názory nebo omezovala veřejnou diskusi.

Samotný koncept pravdy, jak jej pojímal například Friedrich Nietzsche, je sociální konstrukt, který se formuje skrze jazyk, interpretaci a sdílené dohody mezi lidmi. Pravda v tomto gnozeologickém pojetí není absolutní ani objektivní, ale závisí na kulturním a historickém kontextu.

Omezení svobody projevu a veřejné diskuze může vést k oslabení této shody a podpořit rozštěpení společnosti na uzavřené informační bubliny. Naopak podpora otevřené, informované a kritické debaty dává veřejnosti možnost konfrontovat různé pohledy a dosáhnout společné pravdy, která je klíčová pro udržení demokratického uspořádání.

Právě proto by měla být role trestního práva při postihování nepravdivých sdělení spíše uvážlivě podpůrná, aby nedocházelo k nadměrnému omezování svobody projevu a zamezilo se riziku, že se pravda stane pouhou ozvěnou jednostranného výkladu.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

ČEP, D., KANDOVÁ, K., VESELÝ, T. Trestný čin pomluvy: k jeho místu v trestním právu, subsidiaritě trestní represe a sankční náhradě újmy – 2. část. Právní rozhledy, 2021

ČERNÝ, P. Právní ochrana před extremismem. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008

JELÍNEK, J. K trestnímu postihu šíření poplašné zprávy (nejen o koronaviru). Bulletin advokacie, 2020, č. 4, s. 23-27

JELÍNEK, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 9. vydání. Praha: Leges, 2022

JELÍNEK, J., Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022

PACEPA, I. M., RYCHLAK, R. J., Dezinformace: Tajná strategie, jak zničit Západ. Přel. Vladimír Fuksa. 1. vydání. Brno, BizBooks. 2016

ŠÁMAL, P., BOHÁČEK, L., „Fake news“ jako aktuální právní otázka spojená s globalizací. IN : GERLOCH, A., ŽÁK KRZYŽANKOVÁ, K., ed. Právo v měnícím se světě. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2020

ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023

ŠČERBA, F. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022

ŠIMÁK, J. et al. Trestní zákon: komentář k zákonu ze dne 12. července 1950, č. 86 Sb. Praha: Orbis, 1953

2. Seznam použitých internetových zdrojů

M. BÁDAL, M. Vrabelovy výroky o českém jaderném útoku na Rusko šetří policie [online]. Novinky.cz, 28. listopadu 2022 [cit. 01. 11. 2024]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/krimi-vrabelovy-vyroky-o-ceskem-jadernem-utoku-na-rusko-setri-policie-40415806>

BBC News. French election: Misinformation targets candidates and voting system [online]. 23. dubna 2022 [cit. 01. 10. 2024]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/61179620>

BERANOVÁ, K., ŠVAMBERK, A. Česká vláda chce zaútočit na Rusko jadernými zbraněmi, šíří Vrabel. Poplašná zpráva jako víno, reagují právníci [online]. Novinky.cz, 28. listopadu 2022 [cit. 01. 11. 2024]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/domaci-ceska-vlada-chce-zautocit-na-rusko-jadernymi-hlavicemi-siri-vrabel-poplasna-zprava-jako-vino-reaguji-pravnici-40415757>

CAMBRIDGE DICTIONARY. Hoax, n. [online]. Cambridge University Press, [cit. 5. 10. 2024]. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/hoax>

ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. Soud potvrdil Peterkové podmínku, její příznivci vylomili u soudu dveře [online]. 30. května 2023 [cit. 26. 09. 2024]. Dostupné z: <https://www.ctk.cz/novinky/?id=3626>

- DOUBRAVOVÁ, B. Dezinformace jako byznys. Nejvlivnější vydělávají i statisíce měsíčně díky příznivcům [online]. Aktuálně.cz, 9. května 2024 [cit. 30. 10. 2024]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/dezinformace-jako-byznys/r~97bf7af211cf11efb589ac1f6b220ee8/>
- DUDEN. Hoax [online]. Cornelsen Verlag, 2024 [cit. 05. 10. 2024]. Dostupné z: <https://www.duden.de/suchen/dudenonline/hoax>
- iBadatelna.cz. Odbor I. správy [online]. [cit. 28. 09. 2024]. Dostupné z: <https://ibadatelna.cz/cs/units/OVI>
- iROZHLAS (ČTK). Nejvyšší soud odmítl dovolání popíračů katyňského masakru [online]. 21. března 2024 [cit. 11. 10. 2024]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/nejvyssi-soud-odmitl-dovolani-popiracu-katynskeho-masakru-trest-za-projev_2403211608_mst
- JANUŠ, J. Za fake news by mohly hrozit pokuty. S trestním postihem ale opatrně, varují advokáti [online]. Info.cz, 3. května 2018 [cit. 27. 09. 2024]. Dostupné z: <https://www.info.cz/pravo/trendy/za-fake-news-by-mohly-hrozit-pokuty-s-trestnim-postihem-ale-opatrne-varuji-advokati>
- KARBAN, P. Za schvalování útoku Ruska na Ukrajinu snížil soud bývalému zastupiteli Bruntálu pokutu [online]. Novinky.cz, 12. března 2024 [cit. 12. 10. 2024]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/krimi-za-schvalovani-utoku-ruska-na-ukrajinu-snizil-soud-byvalemuzastupiteli-bruntalu-pokutu-40463972>
- LAZER, David M. J. et al. The science of fake news. *Science*. 9. března 2018, roč. 359, č. 6380, s. 1094. [online]. [cit. 07. 10. 2024]. Dostupné z: <https://www.science.org/doi/epdf/10.1126/science.aao2998>
- LE ROBERT. Hoax [online]. [cit. 05. 10. 2024]. Dostupné z: <https://dictionnaire.lerobert.com/definition/hoax>
- MERRIAM-WEBSTER. Hoax [online]. [cit. 05. 10. 2024]. Dostupné z: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/hoax>
- Ministerstvo vnitra ČR – Centrum proti hybridním hrozbám. Definice dezinformací a propagandy [online]. [cit. 30. 09. 2024]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/definice-dezinformaci-a-propagandy.aspx>
- OXFORD ENGLISH DICTIONARY. Oxford University Press, [cit. 03. 10. 2024]. Dostupné z: <https://www.oed.com/>
- RAMBOUSKOVÁ, M. Rakušan: Cestou z dezinformačního marasmu není represe. Seznam Zprávy [online]. [cit. 02. 11. 2024]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-zivot-v-cesku-rakusan-cestou-z-dezinformacniho-marasmu-neni-represe-237302>
- STRNADOVÁ, M., ČTK. Vycházel jsem z ověřených zdrojů, tvrdí Zítko. Dohodu o vině a trestu odmítl [online]. iDNES.cz, 30. srpna 2024 [cit. 26. 09. 2024]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/usti/zpravy/soud-chomutov-mimoradna-opatreni-jednani-pavel-zitko-dezinformator-sireni-poplasne-zpravy.A240829_143554_usti-zpravy_pakr
- ŠMÍD, M. Návrat pomluvy. ČT24 [online]. 14. října 2007, aktualizováno 15. října 2007 [cit. 13. 10. 2024]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/nazory/navrat-pomluvy-156787>

ŠPIČKOVÁ, P. Za výroky o jaderném útoku musí aktivista zaplatit deset tisíc korun. Podmíněný trest soud zrušil [online]. ČT24, [cit. 26. 09. 2024]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/regiony/za-vyroky-o-jadernem-utoku-musi-aktivista-vrabel-zaplatit-deset-tisic-korun-podmineny-trest-soud-zru-1349>

3. Seznam použitých právních předpisů

Ústavní dekret prezidenta republiky č. 11/1944 Úředního věstníku československého

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Nařízení Evropského parlamentu a Rady EU č. 2022/2065 ze dne 19. října 2022 o jednotném trhu digitálních služeb a o změně směrnice č. 2000/31/ES (nařízení o digitálních službách. Úř. Věst. L 277/1

Vyhláška ministra zahraničních věcí o Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia č. 32/1955 Sb.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Římského statutu Mezinárodního trestního soudu č. 84/2009 Sb. m. s.

Zákon č. 117/1852 ř.z., trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích

Zákon č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky

Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky

Zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon

Zákon č. 63/1956 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 86/1950 Sb.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

Zákon č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon

Zákon č. 290/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon a zákon České národní rady č. 200/1990 Sb., o přestupcích

Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím

Zákon č. 46/2000 Sb., tiskový zákon

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon

Zákon č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích

4. Seznam použité judikatury

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR – senát ze dne 4. dubna 1924 sp. zn. Zm II 94/24

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR – senát ze dne 27. září 1924 sp. zn. Zm I 507/24

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR – senát ze dne 20. ledna 1926 sp. zn. Zm I 579/25

Rozhodnutí Krajského soudu v Liberci ze dne 28. září 1949 sp. zn. To I 106/49

Rozhodnutí Krajského soudu v Jihlavě ze dne 25. listopadu 1949 sp. zn. To 311/49

Rozhodnutí Nejvyššího soud ČSR – senát ze dne 20. března 1950 sp. zn. Tz I 56/50

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 8. března 1995, sp. zn. Pl. ÚS 14/94
Goodwin proti Spojenému království, rozsudek ESLP ze dne 27. března 1996, č. 17488/90
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. září 2004, sp. zn. 7 Tdo 726/2004
Nález Ústavního soudu ze dne 27. září 2005, sp. zn. I. ÚS 394/04
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. května 2008, sp. zn. 7 Tdo 608/2008
Niskasaari a ostatní proti Finsku, rozsudek ESLP ze dne 6. července 2010, č. 37520/07
Nález Ústavního soudu ze dne 26. dubna 2016, sp. zn. III. ÚS 3457/14
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. května 2019, sp. zn. 4 Tdo 445/2019
Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 15. června 2020, sp. zn. 4 Tm 5/2019
Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 28. července 2020, sp. zn. 4 T 79/2018
Rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 30. března 2021, sp. zn. 6 T 16/2021
Rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 13. dubna 2021, sp. zn. 90 T/26/2021
Rozsudek Okresního soudu v Ústí nad Labem ze dne 14. května 2021, sp. zn. 31 T 41/2020
Rozsudek Okresního soudu v Berouně ze dne 22. září 2021, sp. zn. 8 T 106/2020
Rozsudek Okresního soudu v Mělníku ze dne 21. října 2021, sp. zn. 14 T 73/2021
Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 3 – soud pro mládež ze dne 21. ledna 2022, sp. zn. 26 Tm 4/2021
Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 19. září 2022, sp. zn. 9 T 96/2022
Rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 27. října 2022, sp. zn. 2 T 120/2022
Rozsudek Okresního soudu Plzeň-město ze dne 15. února 2023, sp. zn. 32 T 76/2022
Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 27. února 2023, sp. zn. 9 To 139/2023
Rozsudek Okresního soudu v Písku ze dne 7. března 2023, sp. zn. 7 T 25/2023
Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře ze dne 3. května 2023, sp. zn. 14 To 56/2023
Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 7. června 2023, sp. zn. 24 T 107/2022
Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 20. července 2023, sp. zn. 9 T 175/2022
Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 13. října 2023, sp. zn. 7 To 286/2023
Rozsudek Okresního soudu v Rokycanech ze dne 27. října 2023, sp. zn. 3 T 106/2023
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. ledna 2024, sp. zn. 8 Tdo 985/2023
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. března 2024, sp. zn. 8 Tdo 161/2024

Trestní příkaz Okresního soudu v Ostravě ze dne 23. dubna 2024, sp. zn. 15 T 45/2024

5. Seznam ostatních zdrojů

Důvodová zpráva k zákonu č. 140/1961 Sb., trestní zákon, č. 140/1961 Dz

Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, č. 40/2009 Dz

MALÁ, J. Zákon na ochranu republiky. Praha, 2011. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra právních dějin. Vedoucí práce: Jan Kuklík

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI. Statistické listy. Přehled o pravomocně vyřízených fyzických osobách podle paragrafů – právní předpis TRZ2009. 2020-2023 [online]. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>

Parlamentní shromáždění Rady Evropy. Rezoluce 1577 (2007) – Decriminalisation of defamation. Parliamentary Assembly of the Council of Europe [online]. 4. října 2007 [cit. 13. 10. 2024]. Dostupné z: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17588>

Príspevek gen. Michala Koudelky z konference „Dezinformace a hybridní působení, reakce státních a veřejných institucí“ na půdě PS ČR ze dne 25. září 2023, čas 11:13:00-11:20:00. Dostupné na: <https://videoarchiv.psp.cz/playa.php?cast=3472>,

Rozkaz MV č. 37/1962, Zřízení oddělení dezinformace na I. správě MV a jeho úkoly. Dostupné v Archivu bezpečnostních složek, signatura: A 6/4 i.j. 870 [cit. 03. 10. 2024]. Dostupné také z: <https://ebadatelna.cz/?id=f21689>

Sdělení komise Evropskému parlamentu, Evropské radě, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů č. 52018JC0036 ze dne 5. prosince 2018, Akční plán proti dezinformacím

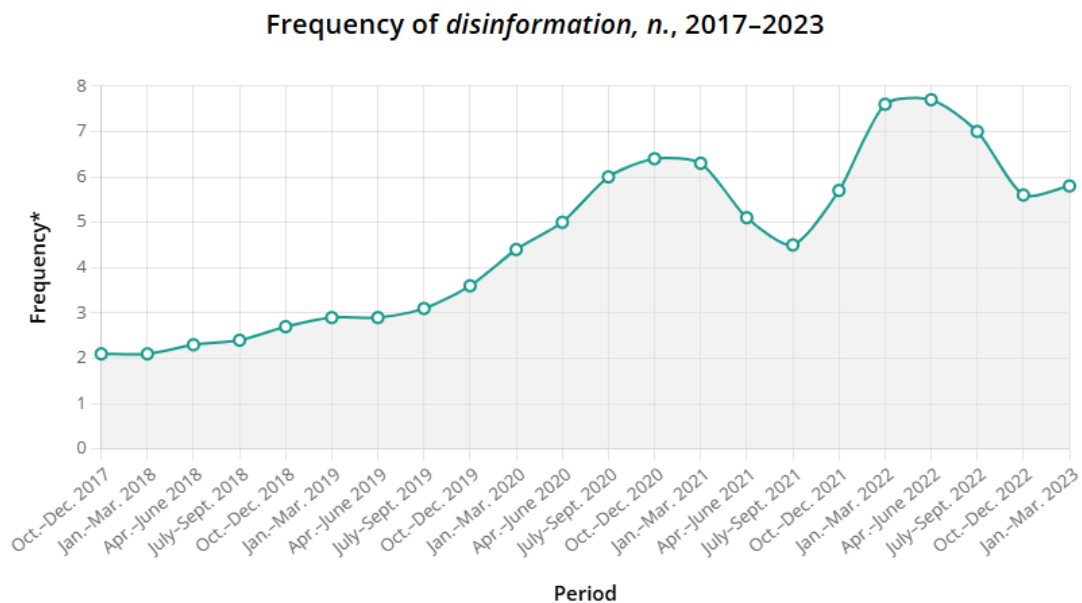
Směrnice o agenturně operativní práci v zahraničí, č. j. A/1-00211/010-64, článek 77 [online]. Ústav pro studium totalitních režimů, srpen 1964 [cit. 03. 10. 2024]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/1sprava/smernice-1964.pdf>

Stanovisko NSZ k vybraným trestněprávním aspektům schvalování ozbrojených akcí v souvislosti s válečným konfliktem na Ukrajině, zn. 1 SL 117/2022

Stenoprotokol ze 13. schůze Národního shromáždění republiky Československé ze dne 6. října 1948. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, NS RČS 1948-1954, Poslanecká sněmovna, Stenoprotokoly. [cit. 18. 10. 2024] Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/013schuz/s013002.html>

Seznam příloh

Příloha č. 1: četnost výrazu „disinformation“

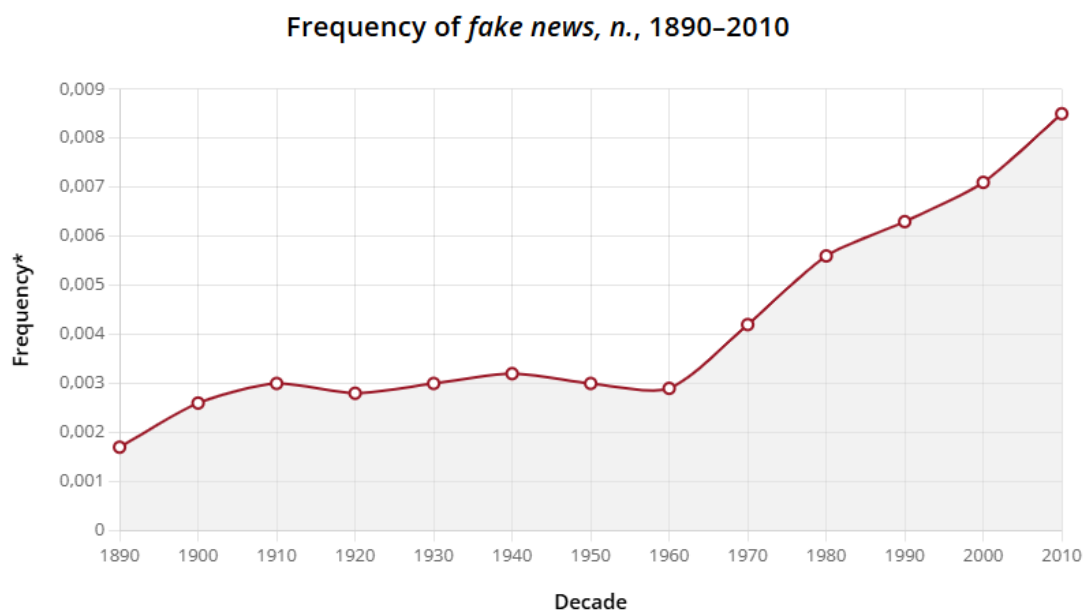

* Occurrences per million words in written English

Graf znázorňuje četnost výrazu „disinformation“ v psané angličtině mezi lety 2017-2023, vyjádřenou jako počet výskytů na milion slov.

Zdroj: OXFORD ENGLISH DICTIONARY. „Disinformation“ Oxford University Press, [cit. 2. 10. 2024]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/OED/7455799853>.

Příloha č. 2: četnost výrazu „fake news“

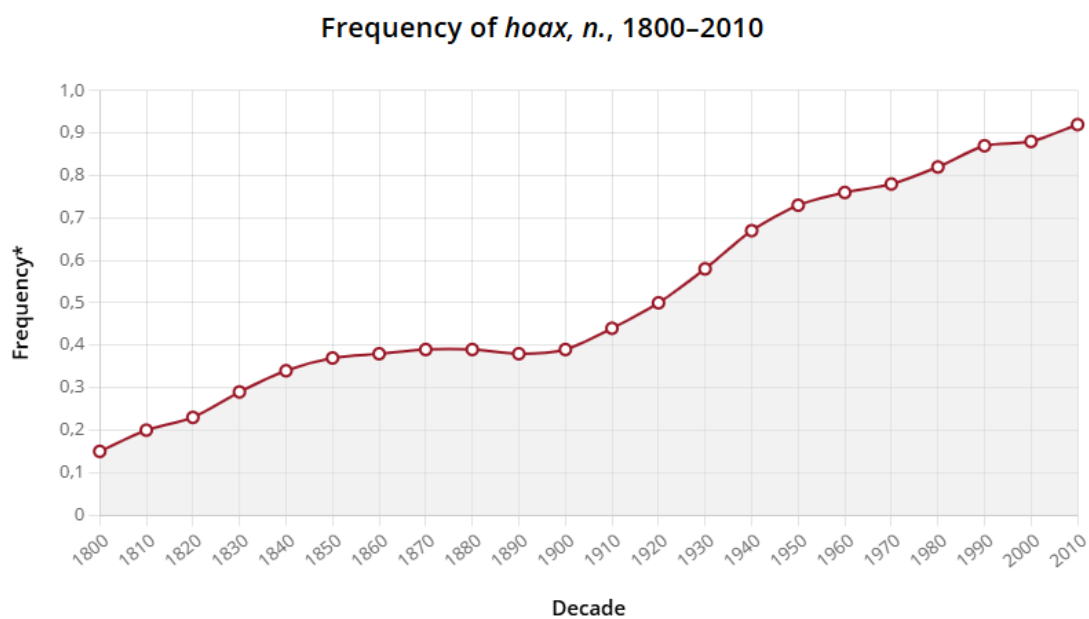

* Occurrences per million words in written English

Graf znázorňuje četnost výrazu „fake news“ v psané angličtině mezi lety 1890-2010, vyjádřenou jako počet výskytů na milion slov

Zdroj: OXFORD ENGLISH DICTIONARY. „Fake news“. Oxford University Press, [cit. 2. 10. 2024]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/OED/3351660493>.

Příloha č. 3: četnost výrazu „hoax“

* Occurrences per million words in written English

Graf znázorňuje četnost výrazu „hoax“ v psané angličtině mezi lety 1800-2010, vyjádřenou jako počet výskytů na milion slov.

Zdroj: OXFORD ENGLISH DICTIONARY. „Hoax“. Oxford University Press, [cit. 2. 10. 2024]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/OED/5756652134>

§ 18.

Šíření nepravdivých zpráv.

1. Kdo veřejně sděluje nebo jinak rozšiřuje nepravdivou zprávu, již pokládati za pravdivou nemá dostatečných důvodů, ač ví, že tím vážně znepokojí obyvatelstvo nějakého kraje nebo místa nebo část tohoto obyvatelstva, trestá se za přestupek trestem peněžitým od 50 do 10.000 Kč nebo vězením od tří dnů do tří měsíců.

2. Kdo veřejně sděluje nebo jinak rozšiřuje takovou nepravdivou zprávu, ač ví, že tím poškozujee bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost nebo veřejný pořádek nebo že tím způsobuje zdražování předmětů potřeby, překotné a hromadné koupě nebo prodeje nebo překotné a hromadné vybírání vkladů, trestá se za přečin vězením od osmi dnů do tří měsíců.

3. Ví-li vinník, že zpráva je nepravdivá, trestá se v obou případech (č. 1 a 2) za přečin tuhým vězením od osmi dnů do šesti měsíců.

Zdroj: § 18 zákona č. 50/1923, Sbíрка zákonů a nařízení státu československého. Částka 23. vydaná dne 31. března 1923, s. 211

Příloha č. 5: § 32 zákona č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky

§ 32 + Více

Šíření poplašné zprávy

(1) Kdo rozšiřuje poplašnou zprávu, ač si mohl uvědomiti, že její rozšiřování je způsobilé vážně znepokojit alespoň část obyvatelstva některého místa, bude potrestán, nejde-li o čin přísněji trestný, pro přestupek vězením od osmi dnů do šesti měsíců; věděl-li však, že zpráva jím rozšiřovaná je nepravdivá, bude potrestán pro přečin tuhým vězením od jednoho měsíce do jednoho roku.

(2) Kdo rozšiřuje poplašnou zprávu, ač si mohl uvědomiti, že její rozšiřování je způsobilé ohroziti bezpečnost státu, brannost obyvatelstva, československou měnu, vážnost veřejné moci, veřejnou bezpečnost nebo veřejný pořádek anebo že se jím může způsobiti zdražování předmětů potřeby, překotné a hromadné koupě nebo prodeje nebo překotné a hromadné vybírání vkladů, bude potrestán pro přečin tuhým vězením od jednoho měsíce do jednoho roku; věděl-li však, že zpráva jím rozšiřovaná je nepravdivá, bude potrestán tuhým vězením od tří měsíců do tří let.

(3) Kdo za branné pohotovosti státu nebo v době ozbrojeného napadení republiky nebo v době, kdy se konají zvýšená bezpečnostní opatření pro obranu státu, rozšiřuje poplašnou zprávu povahy uvedené v **odstavci 2**, bude potrestán pro přečin tuhým vězením od tří měsíců do tří let; rozšiřuje-li však zprávu tiskem, filmem, rozhlasem nebo podobně účinným způsobem, bude potrestán pro zločin těžkým žalářem od jednoho roku do pěti let.

Zdroj: § 32 zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky. In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/17932/1/2/zakon-c-231-1948-sb-na-ochranu-lidove-demokratice-republiky>

Příloha č. 6: § 127 a § 128 trestního zákona č. 86/1950, v původním znění

Šíření poplašné zprávy.

§ 127.

(¹) Kdo způsobí, byť i z nedbalosti, nebezpečí vážného znepokojení alespoň části obyvatelstva nějakého místa tím, že rozšiřuje poplašnou zprávu, bude potrestán odnětím svobody až na šest měsíců.

(²) Odnětím svobody až na jeden rok bude pachatel potrestán, dopustí-li se činu uvedeného v odstavci 1, ač ví, že zpráva je nepravdivá.

§ 128.

(¹) Kdo tím, že rozšiřuje poplašnou zprávu, byť i z nedbalosti,

a) ohrožuje bezpečnost republiky, brannost jejího obyvatelstva, československou měnu, bezpečnost lidí nebo majetku anebo jiný obecný zájem, nebo

79

§ 128

b) způsobí nebezpečí zdražování předmětů potřeby, překotných a hromadných koupí nebo prodejů nebo překotných a hromadných vybírání vkladů, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.

(²) Odnětím svobody na tři měsíce až tři léta bude pachatel potrestán,

a) dopustí-li se činu uvedeného v odstavci 1, ač ví, že zpráva je nepravdivá, nebo

b) dopustí-li se takového činu za zvýšeného ohrožení vlasti.

(³) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, dopustí-li se činu uvedeného v odstavci 1 tiskem, filmem, rozhlasem nebo jiným podobně účinným způsobem za zvýšeného ohrožení vlasti; snížení trestu je vyloučeno.

Zdroj: Ministerstvo spravedlnosti. Trestní zákon a trestní řád. Praha: Orbis, 1950, s. 79-80. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:99697a60-7545-11e8-ad64-005056825209>

Příloha č. 7: § 127 a § 127a trestního zákona č. 86/1950 Sb., v novelizovaném znění

Šíření poplašné zprávy.

§ 127.

Kdo způsobí nebezpečí vážného znepokojení alespoň části obyvatelstva nějakého místa tím, že rozšiřuje poplašnou zprávu, která je nepravdivá, bude potrestán odnětím svobody až na šest měsíců.

§ 127a

Kdo za zvýšeného ohrožení vlasti způsobí, byť i z nedbalosti, nebezpečí vážného znepokojení alespoň části obyvatelstva nějakého místa tím, že rozšiřuje poplašnou zprávu, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.

SOUVISLOSTI K 86/19
§ 128.

Verze (2)

01.01.1957 - 31.12.1961 ▼

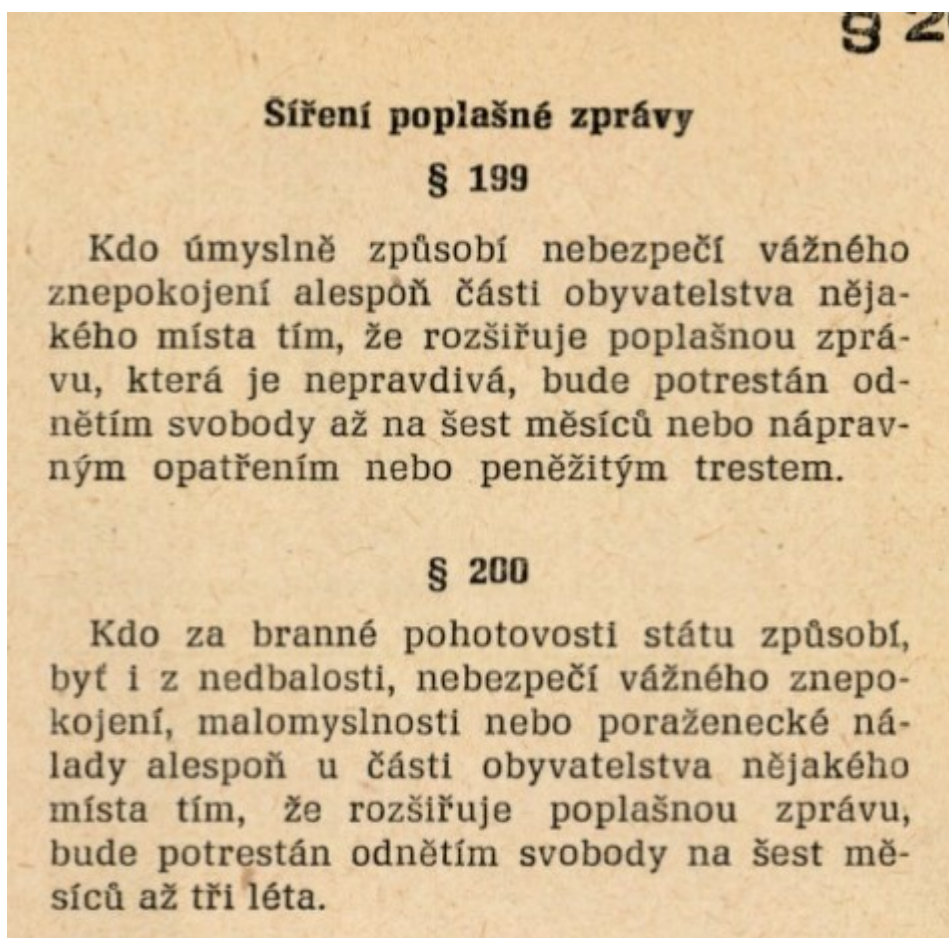
PŘEDPIS ZRUŠEN 1

> 140/1961 Sb. Trestní zák

NOVELIZOVÁNO 1

Zdroj: Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění po novele zákonem č. 68/1957 Sb.
Právní informační systém Beck-online. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>

Příloha č. 8: § 199 a § 200 trestního zákona z roku 1961

Zdroj: TOLAR, Jan. Trestní zákon, trestní řád a předpisy souvisící: Určeno pro prac. justice, soudce míst. lid. soudů i ostatní soudce, pro prokurátory, orgány veř. bezpečnosti, prac. nár. výborů a studující. Praha: Orbis, 1962, s. 175. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:f5f39370-bee4-11e5-b5dc-005056827e51>

Role trestního práva při postihování šířitelů záměrně nepravdivých sdělení

Abstrakt

Diplomová práce se zaměřuje na trestní postih šíření poplašných zpráv a záměrně nepravdivých sdělení v českém právním kontextu, se zvláštním ohledem na fenomén dezinformací. Úvodní kapitola je věnovaná vymezení cizojazyčných pojmů, jako jsou „dezinformace“, „fake news“, „hoax“ a „misinformace“, s cílem vyjasnit jejich význam a vzájemné vztahy k formám šíření záměrně nepravdivých sdělení, které trestní právo zná. Na několika stranách se práce v této části dotýká i otázek trestního postihu pomluvy a popírání zločinů podle mezinárodního práva.

Třetí kapitola se zabývá historickým vývojem právních předpisů zaměřených na ochranu společnosti před šířením poplašných zpráv. Z textu vyplývá, že česká právní úprava se od poloviny 19. století vyvíjela spolu s měnícími se společenskými potřebami a reagovala na aktuální hrozby, přičemž dnešní podoba trestného činu šíření poplašné zprávy klade důraz na veřejný pořádek, aniž by naúměrně omezovala svobodu projevu a veřejnou diskusi.

Dále je analyzována aplikační praxe českých soudů, které při posuzování závažnosti poplašných zpráv přihlížejí zejména ke kontextu jejich šíření, recidivě pachatelů a charakteru sdělení. Tato práce ukazuje, že dokazování nepravdivosti sdělení je v některých případech náročné, a to zejména tam, kde tvrzení nemají obecně známý charakter. Soudy proto kladou důraz na jednoznačné prokázání úmyslu pachatele a na dopad sdělení na veřejnost. Součástí kapitoly je rovněž autorova vlastní kategorizace poplašných zpráv.

Práce dochází k závěru, že současná právní úprava je dostatečná a že účinnější cestou k omezení dezinformací je podpora veřejné diskuse, vzdělávání a transparentní komunikace státních institucí. Trestní právo by mělo i nadále plnit podpůrnou roli při ochraně společnosti před vážnými hrozbami, aniž by omezovalo pluralitu názorů a společné hledání pravdy.

Klíčová slova: trestní právo, poplašná zpráva, dezinformace

The Role of Criminal Law in Punishing the Disseminators of Intentionally False Statements

Abstract

This thesis focuses on the criminal punishment of spreading alarmist news and deliberately false statements in the Czech legal context, with particular reference to the phenomenon of disinformation. The introductory chapter is devoted to the definition of foreign language terms such as "disinformation," "fake news," "hoax," and "misinformation," with the aim of clarifying their meaning and their interrelationship to the forms of dissemination of intentionally false messages known in Czech criminal law. Within this section, the thesis also briefly addresses issues of criminalization of defamation and the denial of crimes under international law.

The third chapter examines the historical development of legal regulations aimed at protecting society from the spread of alarming messages. The analysis shows that Czech legal regulations have evolved since the mid-19th century in response to changing societal needs and emerging threats. The current form of the criminal offense of spreading alarming messages emphasizes the protection of public order without unduly restricting freedom of expression or public debate.

Furthermore, the application practice of Czech courts is analysed, which, when assessing the seriousness of alarm messages, take into account in particular the context of their dissemination, the recidivism of the perpetrators and the nature of the message. This paper shows that proving the falsity of the message is in some cases challenging, especially where the allegations are not of a well-known nature. Courts therefore place an emphasis on clearly proving the intent of the perpetrator and the impact of the communication on the public. The chapter also includes the author's own categorisation of alarmist messages.

The thesis concludes that the current legal framework is sufficient and that a more effective way to curb misinformation is to promote public debate, education and transparent communication by state institutions. Criminal law should continue to play a supportive role in protecting society from serious threats without restricting the plurality of opinions and the collective pursuit of truth.

Klíčová slova: disinformation, criminal law, alarmist news